

MAAHANMUUTTAJAOPISKELIJOIDEN KÄSITYKSIÄ SUOMEN KIELESTÄ

Suomen kielen
sivuaineen tutkielma
Oulun yliopisto
25.3.2019

Mona Ahonen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuksen tavoitteet	2
1.2. Aikuisten perusopetus ja suomi toisena kielenä -opetus	3
2. TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN JA METODINEN VIITEKEHYS	5
2.1. Sosiolingvistiikka ja kansanlingvistiikka	5
2.2. Aikaisempi tutkimus	7
2.3. Metakieli	9
2.4. Sisällönanalyysi ja aineiston kvantifiointi	10
3. AINEISTO	13
3.1. Informantit	13
3.2. Kyselylomake ja aineistonkeruu	14
4. KÄSITYKSIÄ SUOMEN KIELESTÄ	17
4.1. Suomen kielen osaamisen merkitys	17
4.1.1. Maassa maan tavalla	17
4.1.2. Kieli kommunikoinnin ja elämänhallinnan perustana	19
4.1.3. Kieli avaa ovet yhteiskuntaan	20
4.1.4. Kielitaidosta on apua	22
4.2. Kielen helpot ja vaikeat osa-alueet	23
4.2.1. Miksi suomen kieli on helppoa?	24
4.2.2. Miksi suomen kieli on vaikeaa?	26
4.3. Suomen kielen käyttäminen	30
4.3.1. Miltä suomen puhuminen tuntuu?	30
4.3.2. Suomalaisten reaktioita maahanmuuttajien suomen puhumiseen	31
4.3.3. Likertin asteikon tuloksia kielikäsitteistä ja -asenteista	37
4.4. Tulosten yhteenvetoa	40
4.5. Tutkimuksen arviointia	44

5. PÄÄTÄNTÖ	47
LÄHTEET	49
LIITTEET	

1. JOHDANTO

Sivuaineen tutkielmassani tarkastelen Oulussa peruskoulua suorittavien nuorten ja aikuisten maahanmuuttajaopiskelijoiden käsityksiä suomen kielen osaamisen merkityksestä sekä kielen käyttämisestä. Lisäksi tutkin heidän käsityksiään siitä, mitkä suomen kielen osa-alueet ovat vaikeita ja mitkä helppoja. Tutkielmani edustaa kansanlingvistiikkaa ja keskittyy siinä vasta hyvin vähän kartoitettuun aihealueeseen, maahanmuuttajien kielikäsitteisiin.

Suomessa ulkomaalaistaustaisten henkilöiden määrä väestössä on kasvanut tasaisesti 1990-luvulta lähtien (Tilastokeskus 2017). Kuitenkin vuonna 2015 pakolaiskriisin aikana Suomeen saapui ennätysellisesti 32 476 turvapaikanhakijaa, kun 2000-luvulla turvapaikkaa Suomesta on vuosittain hakenut 1 500–6 000 henkilöä (Sisäministeriö 2018). Maahanmuuttajan suomen kielen taito on Suomeen muuttamisen alkuvaiheessa usein heikko tai sitä ei ole ollenkaan. Uuden maan kielen tai jonkin muun vieraan kielen, kuten englannin, käyttäminen arjen vuorovaikutustilanteissa on vaikeaa ja stressaavaa, vaikka maahanmuuttajalla olisi hyvä kielitaito. (Schubert 2013: 64.) Tämän lisäksi uuden kielen omaksuminen on hidasta, ja siihen voi kulua jopa useita vuosia opiskelua tai kielelle altistumista (Talib 2005: 15). Juuri kielitaito on kuitenkin maahanmuuttajien kokemusten mukaan tärkein kotoutumiseen vaikuttava tekijä, sillä kielen osaaminen avaa ovia työllistymiseen, opiskeluun, sosiaaliseen kanssakäymiseen ja elämän merkitykselliseksi kokemiseen (Karayilan, Wallin, Harju-Autti & Eskola 2017: 189).

Tutkielmani aihe on siis ajankohtainen maahanmuuton lisääntymisen vuoksi, mutta aihe kiinnostaa minua monesta muustakin syystä: Olen koulutukseltani peruskoulun luokanopettaja ja äidinkielenopettaja. Kasvatustieteen pro gradu -työssäni tarkastelin alakoulun valmistavan luokan opettajien kokemuksia siitä, kuinka hyvin maahanmuuttajaoppilaiden valmistava opetus on järjestetty Oulussa ja miten sitä sekä opettajien peruskoulutusta voisi kehittää. Tutkin myös opettajien kokemuksia ammatissa kehittymisestään. (Ahonen 2016: 1.) Lisäksi olen työskennellyt S2-opettajana puolitoista vuotta opettaen nuoria ja aikuisia maahanmuuttajia. Minusta on tärkeää saada tietoa siitä, mitä muualta tulleet opiskelijat ajattelevat suomen kielen osaamisesta ja sen merkityksestä, sillä suomen kielen taito vaikuttaa huomattavasti näiden opiskelijoiden elämään. Olen työssäni nähnyt sen,

kuinka motivoituneita ja innostuneita opiskelijat voivat suomen kielestä olla – vaikka kielenopiskelu ei todellakaan aina suju ongelmitta. Koska aikaisemmassa pro gradu -tutkielmassani tarkastelin maahanmuuttajien opetusta opettajien näkökulmasta, on nyt mielekästä tarkastella suomen kielen merkitystä, käyttämistä sekä helppoja että vaikeita osa-alueita opiskelijoiden kannalta.

1.1. Tutkimuksen tavoitteet

Maahanmuuttajien ja S2-oppijoiden kielikäsitteitä on tutkittu aikaisemminkin (ks. esim. Salo 2008; Korhonen 2012; Partanen 2012; Niskanen 2014), mutta kansanlingvistinen näkökulma niistä usein puuttuu, joten oma tutkimukseni täydentää tältä osin tutkimuskenttää. Tutkimusongelmanani on selvittää, millaisia käsityksiä Oulussa opiskelevilla maahanmuuttajilla on suomen kielen osaamisen merkityksestä, kielen helpoista ja vaikeista osa-alueista sekä kielen käyttämisestä. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Mitä maahanmuuttajaopiskelijat ajattelevat suomen kielen osaamisesta ja sen merkityksestä?
2. Mitkä suomen kielen osa-alueet mielletään helpoiksi ja mitkä vaikeiksi? Millä perusteella?
3. Millaisia käsityksiä opiskelijoilla on suomen kielen käyttämisestä? Millaisia asenteita heillä on kielen käyttämisestä kohtaan?

Odotan, että maahanmuuttajaopiskelijat pitävät suomen kielen opiskelua melko tärkeänä, koska kieli on usein nähty avaimena opiskeluun ja työllistymiseen (esim. Partanen 2012; Niskanen 2014; Karayilan ym. 2017). Oletan myös, että osa opiskelijoista pitää suomen kieltä vaikeana kielenä oppia (esim. Kyllönen 2015: 70), vaikka tuloksia sen puolesta, ettei suomi olisikaan kovin vaikea kieli suomenoppijoiden näkökulmasta, on myös saatu (Korhonen 2012: 270). Teen laadullista tutkimusta, minkä vuoksi on tärkeää tarkastella tutkijapositioni. Vaikka olen toiminut S2-opettajana, minulla ei ole rinnastettavaa kokemusta toisella kielellä opiskelusta eikä toisen kielen käyttämisestä arkielämässä. Toisaalta suomen kielen asiantuntijana suhtaudun tietysti myönteisesti suomen kieleen ja sen

käyttämiseen. Tiedostan omat asenteeni, mutta pyrkimyksenäni on tarkastella tutkimusaiheittani mahdollisimman objektiivisesti.

1.2. Aikuisten perusopetus ja suomi toisena kielenä -opetus

Koska tutkimukseni informanteina ovat peruskoulun päättövaihetta suorittavat nuoret ja aikuiset maahanmuuttajat, esittelen lyhyesti *Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2017* pohjalta aikuisten perusopetusta ja sen tehtäviä. Lisäksi esittelen opetussuunnitelman mukaisia päättövaiheen suomi toisena kielenä ja kirjallisuus -oppimäärän tehtäviä, mikä antaa lukijalle paremman käsityksen tutkimukseeni osallistuneiden opiskelijoiden kielitaidosta.

Opetushallituksen mukaan aikuisten perusopetus kuuluu aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutusjärjestelmään, yleissivistävään opetusjärjestelmään ja aikuiskoulutusjärjestelmään. Opetuksen tehtävänä on perustaitojen harjoittamisen lisäksi parantaa yleissivistystä ja antaa valmiuksia jatko-opintoihin. Opetuksen yhteiskunnallisena tehtävänä on oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen, ja sen kulttuuritehtäviin kuuluvat opiskelijan oman kulttuuri-identiteetin rakentumisen ja ylläpitämisen tukeminen. Lisäksi aikuisten perusopetus edistää maahanmuuttajaopiskelijoiden kotoutumista Suomeen tarjoamalla heille riittävät kielelliset ja yhteiskunnalliset valmiudet. (Opetushallitus 2017: 18.)

Aikuisten perusopetus on kaksiosainen: se koostuu alkuvaiheesta ja päättövaiheesta. Jos opiskelijalla on puutteellinen luku- ja kirjoitustaito tai sitä ei ole ollenkaan, alkuvaiheeseen voidaan sisällyttää myös lukutaitovaihe. Opetus on suunnattu henkilöille, jotka käyvät peruskoulua sen jälkeen, kun oppivelvollisuusikä on täyttynyt. Aikuisten perusopetuksessa opiskelija suorittaa eri oppiaineiden pakollisia ja valinnaisia kursseja. Kokonaisuudessaan oppimäärä on vähintään 46 päättövaiheen kurssia. Yksi kurssi on aikuisten perusopetuksessa laajuudeltaan 28 oppituntia.¹ Opiskelijat tulevat perusopetuksen päät-

¹ (Ks. perusopetusasetus 1998.)

tövaiheeseen eri lähtökohdista ja eri teitä pitkin. Osa siirtyy sinne perusopetuksen alkuvaiheesta, osa tulee kotoutumiskoulutuksesta tai muusta kielikoulutuksesta ja osa on voinut aloittaa peruskoulun muualla ja jatkaa nyt uudessa koulupaikassa. On mahdollista, että opiskelija on käynyt peruskoulua aikaisemmin eri maassa. Opiskelijan aikaisemmat tiedot, opinnot ja osaaminen huomioidaan henkilökohtaisessa opiskelusuunnitelmassa, joka laaditaan kaikille opiskelijoille. (Opetushallitus 2017: 7, 14, 123.)

Maahanmuuttajaopiskelijan kotoutumista Suomeen edesauttaa suomen kielen oppiminen. Opiskelija, jonka äidinkieli ei ole suomi, ruotsi tai saame tai jolla on monikielinen tausta, voi opiskella suomi toisena kielenä ja kirjallisuus -oppiainetta. Oppiaineen tehtävänä on kehittää opiskelijan monikielisyyttä ja kannustaa elinikäiseen kielenoppimiseen. (Opetushallitus 2017: 136.)

Päättövaiheen suomi toisena kielenä ja kirjallisuus -opinnoissa pyritään siihen, että opiskelijan suomen kielen taito, vuorovaikutustaidot, monilukutaito ja oppimaan oppimisen taidot kehittyvät monipuolisesti. Monilukutaidon harjaannuttaminen tähtää siihen, että opiskelija pystyy niin arkipäivän kontekstissa kuin yhteiskunnassa yleensäkin analysoimaan, tuottamaan, ymmärtämään ja arvioimaan puhuttuja ja kirjoitettuja suomenkielisiä tekstejä ja etsimään tietoa. Lisäksi opiskelijaa harjaannutetaan kirjallisuuden opetuksessa monipuoliseen ja erittelevään lukemiseen. Tärkeää päättövaiheen opinnoissa on myös se, että opiskelija osaa perustella mielipiteitään ja häntä kannustetaan oma-aloitteisuuteen ja aktiiviseen kansalaisuuteen. Näin hän voi itse vaikuttaa elämäänsä sekä ympäröivään maailmaan. Lisäksi päättövaiheen suomi toisena kielenä ja kirjallisuus -opinnoissa pyritään tukemaan opiskelijan taitoa käyttää tilanteeseen sopivaa kieltä ja edistämään opiskelijan kirjakielen ja yleispuhekielen osaamista. (Opetushallitus 2017: 135–137.)

Seuraavaksi tarkastelen luvussa 2 tutkimukseni teoreettista ja metodista viitekehystä, eli sosiolingvistiikan ja kansanlingvistiikan tutkimusaloja sekä sisällönanalyysejä aineiston kvantifiointia. Luvussa 3 esittelen tutkimukseni aineiston, informantit ja kyselylomakkeen. 4. luvussa käsittelen aluksi analyysini tuloksia. Luvun lopussa kokoon tuloksia yhteen ja arvioin tutkimukseni onnistumista. Päättöluvussa 5 kokoon tiivistetysti yhteen tutkielmani keskeisimmät asiat.

2. TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN JA METODINEN VIITEKEHYS

Tässä luvussa esittelen tutkielmani kannalta keskeistä teoreettista ja metodista viitekehystä. Aluksi kuvaan lyhyesti sosiolingvistiikan ja kansanlingvistiikan tutkimusaloja, minkä jälkeen määrittelen käsitteet **kielikäsitys** ja **kieliasenne**. Tämän jälkeen kuvaan fennististä kansanlingvistiikkaa ja sen tutkimuksia sekä esittelen **metakieli**-käsitteen. Lopuksi tarkastelen vielä tutkimusaineistoni analyysimenetelmiä, sisällönanalyysia ja aineiston kvantifiointia.

2.1. Sosiolingvistiikka ja kansanlingvistiikka

Sosiolingvistiikka voidaan määritellä kielentutkimusalaksi, jonka tavoitteena on tarkastella kieltä sen sosiaalisessa ympäristössä ja tutkia kielitieteen avulla sosiaalista todellisuutta. Sosiolingvistisessä tutkimuksessa ajatellaan, että ”[k]ieli heijastaa yhteiskuntaa”, eli tutkimuksen lähtökohtana pidetään kielenkäytön sijaan sosiaalista todellisuutta. Sosiolingvistiikka pyrkii siis löytämään syitä kielen vaihteluun ja muuttumiseen tarkastelemalla, millaisia yhteyksiä kielenkäytöllä on yhteiskunnallisen todellisuuden kanssa. (Nuolijärvi 2000: 13–15.)

Variaationtutkimus on yleensä käsitetty sosiolingvistiikan keskeisimmäksi tutkimus- alaksi ja myös sen synonyymiksi (Nuolijärvi 2000: 22). William Labovia pidetään variaationtutkimuksen pioneerina, sillä hän on esittänyt tutkimuksissaan (ks. esim. Labov 1966) sosiaalisen todellisuuden sekä kielen vaihtelun yhteyden (Vaattovaara 2009: 20). Tämän lisäksi sosiolingvistiikka tutkii muun muassa kielen muuttumista. Sosiolingvistinen tutkimus on yleensä jaettu sekä mikro- että makrososiolingvistiikkaan. Makrososiolingvistiikka tutkii esimerkiksi sitä, mikä vaikutus yhteisöllä on kielilleen, eli se tutkii kieliasenteita, kielen säilymistä, kuolemaa ja vaihtumista sekä sitä, millaisia tehtäviä kielen eri muodoilla on yhteisössä. Mikrososiolingvistiikka keskittyy puolestaan tutkimaan, miten sosiaaliset muuttujat, kuten ikä, sukupuoli ja sosiaaliryhmä ovat yhteydessä kielen varieteetteihin ja millä tavoin ihmisten puhetapa saa vaikutteita sosiaalisesta todellisuudesta. (Nuolijärvi 2000: 15, 18.) Tutkimuksissa mikro- ja makrososiolingvistiikka yhdis-

tyvät (Kunnas 2007: 81). Oma tutkimukseni on osittain sosiolingvistinen. Tutkin maa-hanmuuttajaopiskelijoiden kielikäsitteitä, joissa voi tulla ilmi esimerkiksi heidän kielellisiä asenteitaan ja ajatuksiaan eri kielimuotojen (puhekieli, yleiskieli) funktioista. Yhteys makrososiolingvistiseen tutkimukseen on siis olemassa. Sosiolingvistiikka kuuluu kuitenkin tutkimukseni teoreettiseen viitekehykseen erityisesti kansanlingvistiikan kautta.

Tutkimuskentällä kansanlingvistiikka (*folk linguistics*) sijoittuu sosiolingvistiikan ja dialektologian välimaastoon (Vaattovaara 2009: 26–27). Kansanlingvistiikka tutkii tavallisen kielenkäyttäjän eli maallikon (*non-linguist* tai *naive speaker*) kielitietoisuutta ja tapaa ymmärtää kielen vaihtelua (Vaattovaara & Soininen-Stojanov 2006: 224). Kansanlingvistinen tutkimus on tuonut esiin sen, että maallikoiden kielelliset käsitykset ja havainnot ovat tärkeitä, jopa välttämättömiä, kun pyritään ymmärtämään sitä, miten kieliasenteet vaikuttavat kielen vaihteluun ja muutokseen (Vaattovaara 2009: 26–27). Nupponen (2011: 2) määrittelee maallikoiksi kaikki ne ihmiset, jotka eivät ole suorittaneet kielitieteellistä koulutusta suomen kielestä. Saviniemi (2015: 93–94) ei kuitenkaan pidä jaottelua maallikoihin ja lingvisteihin yksiselitteisenä, vaan käsittää kielitietoisuuden pikemminkin jatkumona: hänen mukaansa jatkumon toisessa päässä on kielitieteilijä ja toisessa päässä ei-kielitieteilijä sekä näiden välillä on yksilöitä, joiden kielitietoisuus vaihtelee runsaasti.

Dennis R. Preston yhdistetään kansanlingvistiikan teorioiden ja metodien tuoreimpaan kehitykseen (Vaattovaara 2009: 27). Hän teki 1980-luvulla (ks. esim. Preston 1989) ensimmäiset kansanlingvistiset tutkimuksensa yhdysvaltalaisen murrekäsityksistä (Mielikäinen & Palander 2014: 17). Tätä varhaisempia kansanlingvistisiä tutkimuksia on tehty 1940-luvulla Hollannissa ja 1950-luvulla Japanissa (Palander 2001: 147–148). Nancy Niedzielskin ja Dennis R. Prestonin teosta *Folk Linguistics* (2000) pidetään kansanlingvistiikan perusteoksena. Siinä kirjoittajat tarkastelevat omien tutkimustensa sekä teorian pohjalta maallikoiden kielikäsitteitä. (Vaattovaara & Soininen-Stojanov 2006: 224.) Kansanlingvistiikan suuntaus kansandialektologia (*folk dialectology* tai *perceptual dialectology*) keskittyy tarkastelemaan maallikoiden murrekäsityksiä, kun taas kansanlingvistinen tutkimus tutkii kansan kielikäsitteitä laajemmin (Palander 2001:147; Mielikäinen & Palander 2014: 17).

Omassa tutkimuksessani tarkastelen maahanmuuttajaopiskelijoiden eli maallikoiden kielikäsityksiä. Preston (2011) on määritellyt termin **kielikäsitys** (*language regard*) katto-termiksi, jonka alle lukeutuvat kaikki tutkimukset, jotka käsittelevät ei-lingvistien näkemyksiä kielen rakenteesta, käytöstä, statuksesta, historiasta ja eroavaisuuksista. Prestonin mukaan kielikäsitykset voivat olla joko tiedostettuja tai tiedostamattomia. Tällöin tiedostamattomat kielikäsitykset liittyvät kieliasteiden tutkimukseen, kun taas tietoiset kielikäsitykset kuuluvat pikemminkin kansanlingvistiikan tutkimusalaan. (Preston 2011: 10–11.) Preston näkee kielikäsitysten ja -asteiden tutkimuksen toisistaan erillisinä, koska kielikäsityksiin ei automaattisesti sisälly arvioivaa näkökulmaa toisin kuin kieliasteisiin (Prestonin 2011: 10–11 mukaan Eagly & Chaiken 1993: 1).

Käsite **asenne** voidaan määritellä monin eri tavoin (ks. esim. Garret 2010: 19), ja se onkin kielentutkimuksessa käsitetty melko väljästi (Mielikäinen & Palander 2002: 88). Kalaja näkee **kieliasenteet** (*language attitudes*) asenteina, ”joita ihmisillä on joko eri kieliä tai saman kielen alueellisia tai sosiaalisia murteita tai näiden puhujia (tai kirjoittajia) kohtaan” (Kalaja 1999: 46). Asenteiden psykologinen luonne tekee niihin käsiksi pääsyn vaikeaksi (Garret 2010: 20). Kieliasenteista puhuttaessa asenteet tarkoittavatkin usein ihmisen sisäistä tilaa, jonka jokin kielellinen ärsyke, eli puhe tai kirjoitus, on saanut aikaan. Kieliasenteet voivat myös vaikuttaa ihmisen käyttäytymiseen, sillä yleensä ärsykkeisiin suhtaudutaan joko myönteisesti tai kielteisesti. (Kalaja 1999: 47.) Myös Allportin mukaan asenteen määritelmään liittyvät tunteiden lisäksi ajatukset ja käyttäytyminen: hän määrittelee asenteen yksilön oppimaksi taipumukseksi tuntea ja käyttäytyä tietyllä tavalla jotakuta ihmistä tai jotakin asiaa kohtaan sekä taipumukseksi ajatella jostakusta tai jostakin tietyllä tavalla (Garretin 2010: 19 mukaan Allport 1954). Tutkimukseni sivuaa asennetutkimusta, sillä informanttini arvioivat esimerkiksi suomen kielen hyödyllisyyttä.

2.2. Aikaisempi tutkimus

Suomessa alettiin tehdä kansandialektologiaan suuntautuvaa tutkimusta 70-luvun lopulla, mikä lisäsi ymmärrystä maallikoiden näkemysten arvostamisesta tutkimuksen teossa (Nupponen 2011: 5). Varhaisimmat fennistiset kansanlingvistiikan murreasenne- ja mur-

retietoisuustutkimukset julkaistiin Joensuun ja Jyväskylän yliopistoissa ennen vuosittu-
hannen vaihetta (Mielikäinen & Palander 2014: 19). Suomessa kansanlingvistiikan tutki-
mus on ollut pitkälti kansandialektologista, ja esimerkiksi asennoitumista yleiskieleen
(ks. kuitenkin Lieslehto 2017) on tutkittu hyvin vähän (Saviniemi 2015: 54). Lisää tutki-
musta tulisi tehdä myös siitä, millä tavoin maahanmuuttajat suhtautuvat uuden koti-
maansa kieliin ja kielimuotoihin (Paunonen 2009: 561). Oma tutkimukseni on tehty tästä
näkökulmasta, koska tutkin maahanmuuttajien käsityksiä suomen kielestä.

Aila Mielikäinen ja Marjatta Palander julkaisivat vuonna 2002 artikkelin *Suomalaisten
murreasenteista*, jossa he tarkastelevat etenkin Suomen murteisiin liittyviä asennetutki-
muksia ja niiden metodiikkaa (Mielikäinen & Palander 2002: 86). Palanderin ja Mielikäi-
sen (2014) kokoomateos, *Miten suomalaiset puhuvat murteista? Kansanlingvistinen tut-
kimus metakielestä*, on ensimmäinen suomenkielinen kansanlingvistiikan perusteos
(Kunnas 2015: 607). Teokseensa he ovat pyrkineet muodostamaan fennististen kansan-
lingvististen tutkimusten pohjalta yleiskuvan maallikoiden metakielestä eli muun muassa
siitä, miten suomalaiset arvioivat eri murteita ja mitä murrepiirteitä he ylipäänsä tunnis-
tavat. (Mielikäinen & Palander 2014; Kunnas 2015.)

Kansanlingvistiikan tuoreus tutkimuskentällä näkyy myös siinä, että alan väitöskirjoja on
toistaiseksi julkaistu Suomessa vain kolme (ks. Vaattovaara 2009; Nupponen 2011; Sa-
viniemi 2015). Ensimmäinen suomalaista kansanlingvistiikkaa edustava väitöskirja on
Johanna Vaattovaaran väitöskirja *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten sub-
jektiivisena paikkana ja murrealueena* (Vaattovaara 2009: 28). Vuonna 2011 valmistunut
kansandialektologinen väitöskirja on puolestaan Anne-Maria Nupposen ”*Savon murre*”
savolaiskorvin. Kansa murteen havainnoijana, jossa Nupponen tutkii pohjoissavolaisten
maallikoiden käsityksiä pohjoissavolaisista murteista (Nupponen 2011). Kolmas kansan-
lingvistinen väitöskirja on Maija Saviniemen (2015) Oulussa valmistunut tutkimus, *On
noloa, jos ammattilaiset tekevät tökeröitä kielioppivirheitä. Toimitushenkilökunnan kie-
lenhuoltotiedot, -käytännöt ja -diskurssit*.

Oulussa viime aikoina valmistuneita kansanlingvistisiä pro gradu -tutkielmia, jotka liit-
tyvät omaan tutkimusaiheeseen, ovat Anne Airisniemen (2017) *Oululaisten korkeakou-
lutettujen S2-kielenkäyttäjien käsityksiä puhutun suomen variaatiosta* ja Heidi Niemelän

(2016) *Oululaisopiskelijoiden asenteet maahanmuuttajien puhumaa suomea kohtaan*. Airisniemen (2017) tutkimuksen asetelma on monella tapaa lähellä omaa tutkimustani: hänen tutkimuksensa informantit ovat myös maahanmuuttajia, joiden käsityksiä puhe-suomen vaihtelusta Airisniemi tutkii, mutta omasta tutkimuksestani poiketen Airisniemi on kerännyt aineistonsa yksilöhaastatteluilla ja kuuntelutesteillä. Myös Niemelän (2016) tutkimus liittyy omaan työhöni siten, että siinä tutkitaan kieliasenteita, jotka ovat aika lähellä tutkimuskohdettani eli kielikäsitteitä. Asetelma on kuitenkin päinvastainen omaan aiheeseeni verrattuna. Kun omassa tutkimuksessani informantteina ovat maahanmuuttajat, jotka tarkastelevat suomen kieltä, tutkii Niemelä taas suomalaisten asenteita maahanmuuttajien puhumaa suomea kohtaan.

Lisäksi Jyväskylän yliopistosta on vastikään valmistunut Tanja Kyllösen (2015) kansanlingvistiikkaa edustava pro gradu -tutkielma *Ryhmäkeskustelua valtakielestä: maahanmuuttajien käsityksiä suomesta muuton jälkeen*. Kyllösen tarkastelee työssään ryhmäkeskustelun avulla kerättyjä maahanmuuttajien kielikäsitteitä ja -asenteita ajalta, jolloin he olivat vasta tulleet Suomeen, sekä heidän suomen kielen oppimismotivaatiotaan. Vaikka tämäkin työ on lähellä omaa tutkimusaiheeni, ei tietääkseni aikaisemmin ole tutkittu kyselytutkimuksena maahanmuuttajien käsityksiä suomen kielen merkityksestä, käyttämisestä sekä kielen helpoista että vaikeista osa-alueista. Oma tutkimusaiheeni täydentää siten tutkimuskenttää.

2.3. Metakieli

Tutkielmani kannalta **metakielen** käsite on tarpeellinen, sillä tarkastelen maahanmuuttajaopiskelijoiden käsityksiä suomen kielen merkityksestä, käyttämisestä sekä helpoista että vaikeista osa-alueista eli sitä, millä tavalla opiskelijat kirjoittavat kielestä. Kansanlingvistikassa tutkimuksessa metakielellä tarkoitetaan maallikoiden tapaa puhua kielestä (Niedzielski & Preston 2000: 302; Mielikäinen & Palander 2014: 26). Preston (2004) erottelee kolme metakielen tasoa. Prestonin mukaan *metakieli 1* tarkoittaa kielen avointa ja tietoista kommentointia, eli se on kieltä kielestä. *Metakieli 2* on puolestaan kieltä, jolla viitataan kieleen. Metakieli 2:lla ei ole merkittävää roolia kansanlingvistikassa juuri tästä syystä: se ei ole kieltä kielestä vaan kieltä, jolla ainoastaan viitataan kieleen. Metakielen

toista tasoa voidaan havainnollistaa virkkeellä *Pekka huusi, että hänellä on nälkä*. Kyseisessä virkkeessä kielestä puhuminen ei ole pääaiheena, vaan siinä viitataan yksinkertaiseen lingvistiseen faktaan eli huutamiseen. Prestonin mukaan *metakieli 3* tarkoittaa metakieli 1:en käytön taustalla piileviä kieleen liittyviä uskomuksia, tietoja ja presuppositioita, jotka kieliyhteisön jäsenet jakavat keskenään. (Preston 2004: 75, 85–87.)

Vaikka Preston on määritellyt metakielelle 3 tasoa, hänen ja Niedzielskin varhaisemmassa teoksessa (2000) puhutaan vain metakieli 1:stä ja metakieli 2:sta. Kyseisessä teoksessaan Niedzielski ja Preston määrittelevät metakieli 1:en samaan tapaan kielen kommentoinniksi, mutta metakieli 2 edustaa metakieli 1:en taustalla olevia kielenkäyttäjien jakamia oletuksia ja tietoja kielestä. (Niedzielski & Preston 2000: 302–308.) Oman tutkimukseni kannalta metakielen kaikki kolme tasoa eivät ole yhtä relevantteja. Metakielen toista tasoa en tarvitse tutkimuksessani, sillä en tutki sitä, miten maahanmuuttajaopiskelijat viittaavat kielellisiin ilmiöihin vaan sitä, mitä he ajattelevat kielestä itsestään. Vaikka metakieli 1 ja metakieli 3 liittyvät omaan tutkimukseeni, päähuomioni kohdistuu kuitenkin metakielen 1 piirteisiin, sillä metakielen ensimmäisen tason taustalla olevia uskomuksia ja oletuksia ei välttämättä tule tutkimuksessani esille.

2.4. Sisällönanalyysi ja aineiston kvantifointi

Tutkimukseni on luonteeltaan kvalitatiivinen. Kyselylomakkeessani on avoimia kysymyksiä, monivalintakysymyksiä ja asteikkoihin perustuvia kysymystyyppejä (ks. liite 1), joten olen analysoinut avoimet kysymykset sisällönanalyysia hyödyntäen ja loput kysymystyypit aineistoa kvantifioimalla. Seuraavaksi esittelen tarkemmin sisällönanalyysia aineiston analyysimenetelmänä. Lopuksi kuvaan, miten olen kvantifioinut aineistoani.

Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä, joka toimii niin teoreettisena viitekehyksenä kuin tutkimusmetodina. Suurimman osan laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmistä voidaan nähdä perustuvan sisällönanalyysiin, jos sisällönanalyysi ajatellaan laajasti kuultujen, nähtyjen tai kirjoitettujen sisältöjen analyysiksi. Sisällönanalyysia toteutetaan yleensä kolmella tavalla: aineistolähtöisesti, teoriaohjautuvasti tai teorialähtöisesti sen perusteella, miten teoria painottuu aineiston hankinnassa,

analyysissä ja tulosten raportoinnissa. (Tuomi & Sarajärvi 2018: 103, 112.) Koska kyselylomakkeeni kysymykset eivät perustu mihinkään tiettyyn teoriaan, tavoitteenani on tehdä soveltuvien osien sekä aineistolähtöistä että teoriaohjaavaa sisällönanalyysia.

Aikaisemmat teoriat ja havainnot eivät saa vaikuttaa aineistolähtöisen analyysin tekemiseen tai tuloksiin; teoria ohjaa analyysia ainoastaan tutkimuksen metodologian kautta (Tuomi & Sarajärvi 2018: 108). Pysin tekemään aineistolähtöistä analyysia soveltuvien osien, koska tiedostan, että omat tietoni ja kokemukseni vaikuttavat aineiston analyysiin tavalla tai toisella. Tuomen ja Sarajärven (2018: 109) mukaan aineistolähtöisen analyysin ongelmana onkin juuri se, että tutkijan tekemät havainnot eivät ole objektiivisia ja hänen tekemillensä valinnoilla tutkimuksen metodiikasta, asetelmasta ja käsitteistä on väistämättä vaikutusta tutkimuksen tuloksiin.

Teoriaohjaavassa analyysissä on puolestaan nähtävissä aikaisemman tiedon vaikutus analyysiin. Analyysi ei tällöin perustu suoraan teoriaan, vaikka teoria olisikin mukana analyysissä. Teoriaohjaava analyysi voi tarjota ratkaisuja aineistolähtöisen analyysin ongelmakohtiin. Teoriaohjaava ja aineistolähtöinen sisällönanalyysi eroavat toisistaan suurimmaksi osaksi vain aineiston analysoinnissa ja tulosten raportoinnissa, joissa ensimmäinen käyttää teoriaa apunaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018: 109, 112.) Vaikka minulla ei ole suoraan mitään tiettyä teoriaa omaan aineistooni, vaikuttavat kansanlingvistiikan ajatukset ja käsitteet tulosteni analysoimiseen ja raportointiin, joten tältä osin analyysini sivuaa teoriaohjaavaa analyysia.

Tässä tutkimuksessa teen sisällönanalyysia Milesin ja Hubermanin (1994) kuvaamalla tavalla. Heidän mukaansa aineistolähtöinen sisällönanalyysi koostuu kolmesta osasta: aineiston pelkistämisestä, ryhmittelystä ja teoreettisten käsitteiden muodostamisesta (Miles & Huberman 1994: 10–11; ks. myös Tuomi & Sarajärvi 2018: 122). Käytännössä olen siis ensin kirjoittanut puhtaaksi kyselyn avointen kysymysten vastaukset tietokoneella. Tämän jälkeen olen etsinyt aineistostani pelkistettyjä vastauksia tutkimuskysymyksiini. Lopuksi olen ryhmitellyt pelkistettyjä vastauksia ala- ja yläluokiksi. (Ks. Tuomi & Sarajärvi 2018: 123.) Koska teen sivuainetutkimusta, olen muokannut tutkimuskysymyksiäni useamman kerran ja rajannut samalla osan aineistosta tutkimukseni ulkopuolelle. Milesin

ja Hubermanin mukaan tyypillistä onkin, että aineiston pelkistäminen, eli sen valitseminen, rajaaminen, yksinkertaistaminen ja käsitteellistäminen, on prosessi, joka alkaa jo ennen varsinaista aineiston keräämistä, esimerkiksi kun tutkija suunnittelee tutkimusasetelmansa, ja päättyy vasta sitten, kun tutkimus on valmis (Miles & Huberman 1994: 10).

Koska tavoitteenani on tuoda tutkimuksessani ilmi maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-käsityksiä ja -asenteita, olen sisällyttänyt kyselylomakkeeseeni Osgoodin skaaloja ja yhden Likertin asteikon (ks. liite 1). Garretin (2010: 55) mukaan Osgoodin skaala eli semanttinen differentiaali mittaa informanttien asenteita. Osgoodin skaalassa informantteja pyydetään valitsemaan asteikolta sopiva kohta kahden semanttisesti toistensa vastakohtia ilmaisevan adjektiivin väliltä. Tällainen adjektiivipari voisi olla esimerkiksi *mukava–ikävä*. Adjektiiviparin välillä asteikossa voi olla parillinen tai pariton määrä kohtia. Jotkut tutkijat pitävät parillista määrää parempana: Jos kohtia on parillinen määrä, informantti ei voi olla neutraalia mieltä, vaan hänen on valittava, kumpaan ääripäähän kallistuu. Jos kohtia on pariton määrä, jää tutkijalle tulkinnanvaraiseksi, edustaako keskikohta informantin mielipidettä vai eikö hän vain ole osannut vastata. (Garret 2010: 55.)

Tein kyselylomakkeeseeni Osgoodin skaaloja, joissa on pariton määrä kohtia ääripäiden välillä. Mielestäni neutraali vaihtoehto on perusteltu, sillä se helpottaa vastaamista, jos asiasta ei ole selkeää mielipidettä. Garretin mukaan Osgoodin skaala on nopea täyttää, minkä vuoksi informantti vastaa todennäköisesti intuitiivisesti, kun hän ei ala pohtia lii-kaa vastauksiaan. Hyödynsin kyselylomakkeessani myös Likertin asteikkoa, jossa informantille annetaan väittämiä, ja hänen tulee pohtia, onko hän *täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, jokseenkin eri mieltä* vai *täysin eri mieltä* väittämän kanssa. (Garret 2010: 55–56.) Osgoodin skaaloja kvantifioin laskemalla kaikkien informanttien vastausten keskiarvoja (ks. kuvio 2). Tutkimukseni Osgoodin skaalat ovat viisiportaisia, joten annoin aluksi niille lukuarvot 2, 1, 0, -1, -2 niin, että 2 edustaa ääripään positiivista vaihtoehtoa ja -2 negatiivista. Kirjasin kaikkien informanttien vastaukset Exceliin ja laskin vastausten keskiarvot. Likertin asteikon tulokset esitän prosentteina (ks. liite 3). Yksi informantti oli jättänyt vastaamatta Likertin asteikon väittämiin 3 ja 9, joten näiden vastausten kvantifioinnissa en ole huomioinut tämän informantin vastauksia ollenkaan. Mallia työssäni olevien kuvioiden tekemiseen olen katsonut Niemelän (2016) ja Holman (2018) pro gradu -tutkielmista.

3. AINEISTO

Tässä osiossa kerron aluksi tutkimukseni informanteista ja esittelen heidän taustatietojaan. Sen jälkeen tarkastelen aineistonkeruun välinettäni eli kyselylomaketta. Lopuksi kuvaan aineistonkeruuni vaiheita.

3.1. Informantit

Aineistoni koostuu 42 maahanmuuttajataustaisen opiskelijan vastauksista. Heistä 7 on naista ja 35 miestä. Olen koonnut informanttien taustatiedoista taulukon (ks. liite 2), josta näkyy heidän ikänsä, äidinkieltensä ja kotimaansa sekä se, minä vuonna he ovat tulleet Suomeen ja kuinka monta vuotta he ovat opiskelleet suomea. Aineiston käsittelyä varten koodasin informanttien nimet äidinkielen ja sukupuolen mukaan. Informanttien koodaamiseen ja taustatietotaulukon tekemiseen olen katsonut mallia Airisniemen (2017) tutkielmasta. Esimerkiksi *Dar1M* tarkoittaa miesopiskelijaa, jonka äidinkieli on dari, kun taas *Dar9N* tarkoittaa daria äidinkielenään puhuvaa naisopiskelijaa. Numero siis yksilöi informantin samaa äidinkieltä puhuvien ryhmän sisällä.

Kyselyhetkellä opiskelijat olivat iältään 17–55-vuotiaita. Heidän ikinsä keskiarvo oli 20,9 vuotta. Opiskelijat olivat opiskelleet suomea noin 1,5–4 vuotta ja olleet Suomessa noin 2–8 vuotta. Opiskelijoiden äidinkieliä ovat afar, arabia, dari, farsi, hazaragi, kurdi, paštu, persia, somali ja swahili. Suurin osa opiskelijoista on kotoisin Afganistanista (25 informanttia), ja muiden kotimaita ovat Eritrea (1 informantti), Irak (6 informanttia), Kongo² (1 informantti), Somalia (8 informanttia) ja Syyria (1 informantti).

Koska en ole itse opettanut kaikkia tutkimukseeni osallistuneita opiskelijoita, en voi tehdä yleistyksiä heidän suomen kielen taitotasostaan. Kysyin kielitaidon tasosta koulun eräältä S2-opettajalta. Hänen mukaansa päättövaiheeseen tulevien opiskelijoiden suomen kielen taidon pitää olla vähintään Kielitaidon tasojen kuvausasteikon³ A2.1-tasoa. Opettajan

² Tutkimukseni informantti ei ole määritellyt tarkemmin, onko kyseessä Kongon demokraattinen tasavalta vai Kongon tasavalta (ks. YK:n internetsivut).

³ Kielitaidon tasojen kuvausasteikko on Suomessa tehty sovellettu asteikko, joka perustuu yhteisen eurooppalaisen viitekehyksen taitotasoasteikkoihin (ks. Kielitaidon tasojen kuvausasteikko).

mukaan päättövaiheen lopussa opiskelijoiden kielitaito vaihtelee paljon: Osalla se on voinut edetä jo reilusti yli B1.1-tason, kun taas osalla se ei ole juuri edennyt A2.1-tasosta. Suurin osa heistä on kuitenkin A2.2-tasoa. Lisäksi opiskelijoiden kielitaito vaihtelee kielen eri osa-alueiden välillä. Esimerkiksi opiskelijan puhumisen taidot voivat yltää B1.2-tasolle, mutta kirjoittaminen voi olla A2.2-tasoa. (Kielitaidon tasojen kuvausasteikko.)

Suomessa laaditun Kielitaidon tasojen kuvausasteikon mukaan A2.1-taso tarkoittaa peruskielitaidon alkuvaihetta. Tällä taitotasolla kielenoppija pystyy ymmärtämään lyhyitä, yksinkertaisia ja itseään kiinnostavia keskusteluita ja yksinkertaista puhetta. Kielenoppija selviytyy arjen palvelutilanteista ja yksinkertaisista vuorovaikutustilanteista, hän osaa aloittaa ja päättää lyhyen keskustelun, hän ymmärtää lyhyiden tekstien pääajatuksia ja osaa kirjoittaa lyhyitä viestejä. (Kielitaidon tasojen kuvausasteikko.)

3.2. Kyselylomake ja aineistonkeruu

Keräsin aineistoni kyselylomakkeiden avulla. Kyselylomake on suosittu menetelmä kerätä kokemuspäistä tietoa (Alanen 2011: 146), kuten tietoa informanttien asenteista, mielipiteistä, arvoista, käsityksistä, toiminnasta, tiedoista ja uskomuksista (Hirsjärvi 2010: 197). Olin itse paikan päällä, kun informanttini täyttivät kyselylomakkeet. Samalla kerroin opiskelijoille lyhyesti, mitä tutkin ja miksi.

Olen jakanut kyselylomakkeen kahteen osioon (ks. liite 1). Ensimmäisessä osiossa on kysymyksiä kielen opiskelusta ja oppimisesta, ja toisessa osiossa tarkastelen opiskelijoiden käsityksiä suomen puhe- ja kirjakiielestä sekä kielen käytöstä yleensä. Mallia kysymystyyppeihin olen ottanut Vaattovaaran (2009) väitöskirjasta sekä Hirsjärven (2010) artikkelista. Kyselylomakkeeni suunnittelin siten, että kohderyhmä on huomioitu. Koska informanttieni kielitaito voi olla vasta peruskielitaidon alkuvaiheessa (ks. luku 3.1.), suunnittelin kysymykset mahdollisimman yksiselitteisiksi ja helposti ymmärrettäviksi. Lisäksi otin huomioon sen, että maahanmuuttajaopiskelijalle kyselylomakkeen avoimiin kysymyksiin vastaaminen voi olla työlästä, jos kirjoitustaito on heikko, joten pyrin tekemään kyselystä monipuolisen ja vaihtelevan: avoimia kysymyksiä ja asteikkoihin perustuvia kysymyksiä sekä monivalintakysymyksiä on kyselyssäni vuorotellen.

Ennen kuin kyselyä käytetään tutkimusaineiston keräämiseen, siitä olisi hyvä tehdä alustava kokeilu eli pilotointi. Jos tutkimus on pieni, esimerkiksi muutaman ulkopuolisen henkilön vastaaminen kyselyyn ja kommentit kyselyn toimivuudesta voivat riittää. (Alanen 2011: 153.) En tehnyt varsinaista pilotointia omalle kyselylomakkeelleni, sillä ajattelin, että sivuainetutkielman aineisto on laajuudeltaan sen verran suppea, ettei pilotointi ole tarpeellinen. Sen sijaan sain apua ja kommentteja ohjaajaltani sekä pyysin etukäteen palautetta kyselystä yhdeltä S2-opettajalta, jonka ryhmästä osallistui opiskelijoita tutkimukseeni. Pilotointi esimerkiksi parilla maahanmuuttajaopiskelijalla olisi voinut olla toimiva, sillä kyselyni oli todella pitkä ja sen täyttäminen kesti opiskelijoilta puolesta tunnista melkein puoleentoista tuntiin. Vasta kehitymässä oleva kielitaito ja ylipäänsä vieraalla kielellä operoiminen ovat tietysti osasyynä vastaamisen hitauteen. Opiskelijat vaikuttivat kuitenkin motivoituneilta vastaamaan, ja osa innostui kirjoittamaan pitkiä vastauksia.

Työskentelin lukuvuoden 2017–2018 suomi toisena kielenä -opettajana eräässä oululaisessa oppilaitoksessa, jossa järjestetään aikuisten perusopetusta, joten keräsin aineistoni työpaikaltani keväällä 2018. Kun olin aluksi kysynyt rehtorin suostumusta tutkimukseeni, lähetin tutkimuslupahakemuksen Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalveluihin, josta minulle myönnettiin tutkimuslupa. Lisäksi tein sekä tiedotteen tutkimuksestani että lupalomakkeen alaikäisten vastaajien huoltajille.

Alasen (2011) mukaan kyselytutkimuksissa tulee kiinnittää huomiota osallistujien valintaan, jotta tulokset olisivat mahdollisimman edustavia. Opinnäytetöiden kyselytutkimukset ovat laajuudeltaan kuitenkin melko suppeita, joten niissä ei usein edes pyritä tulosten yleistettävyyteen. (Alanen 2011: 154.) Keskeistä tutkimukseni kannalta onkin se, että opiskelijoilla on tarpeeksi hyvä kielitaito, jotta kyselyyn vastaaminen on mielekästä ja vastauksista saa mahdollisimman paljon irti. Tämän vuoksi keräsin aineistoni peruskoulun päättövaiheessa opiskelevilta maahanmuuttajilta, joiden kielitaito on jo kehittynyt pidemmälle kuin alkuvaiheen opiskelijoiden. Koska kyselytutkimukseni on pienimuotoinen, en tähtää tulosten yleistettävyyteen, vaan siihen, että ne ovat suuntaa antavia.

Tutkimusluvan saatuani kysyin kahdelta kollegaltani, voisinko tulla keräämään aineistoa heidän ryhmiinsä, ja he suostuivat. Kyselyyni osallistui opiskelijoita, joista osa suoritti

peruskoulun päättövaiheen ensimmäistä vuotta ja osa päättövaiheen toista vuotta. Keräsin aineistoa aluksi kolmesta ryhmästä, mutta koska aineistoa ei tullut riittävästi opiskelijoiden poissaolojen vuoksi, pyysin erikseen yhteensä kymmentä opiskelijaa kahdesta muusta päättövaiheen ryhmästä osallistumaan tutkimukseeni. Olin itse opettanut näitä kymmentä opiskelijaa, joten pystyin valitsemaan heidät mukaan tutkimukseen riittävän kielitaidon perusteella. Sain kerättyä yhteensä 44 lomaketta, mutta kahta niistä en voinut käyttää tutkimuksessani, koska alaikäiset vastaajat eivät palauttaneet huoltajien lupalappuja. Aineistoni koostuu siis 42:sta kyselylomakkeesta.

Kun menin keräämään aineistoa oppitunneille, esittelin aluksi itseni, minkä jälkeen kerroin tutkimuksestani ja sen tavoitteista. Tutkijan onkin esiteltävä informanteille vähintään tutkimuksen pääaiheet, jotta heillä on tarpeeksi tietoa, jonka perusteella he voivat päättää osallistumisestaan (Kuula 2011: 105). Kerroin myös, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Tutkimusetiikan mukaista on, että informantit ovat ymmärtäneet, mihin suostuvat, eli heiltä saadaan tietoon perustuva suostumus (Kuula 2011: 104). Lisäksi kerroin opiskelijoille, että heidän nimensä eivät käy tutkimuksessa ilmi, eli heitä ei voida tunnistaa tutkimuksesta. Informanttien anonymiteetin säilyttämistä pidetäänkin yleensä itsestäänselvyytenä, kun tutkija sopii informanttien kanssa siitä, miten aineistoa tuodaan esille tutkimuksessa (Kuula 2011: 201).

Aineistonkeruussa oli erityisen tärkeää ottaa huomioon se, ettei suomi ole informanttien äidinkieli. Kävin ensin kyselylomakkeeni läpi dokumenttikameran avulla niin, että opiskelijat näkivät, millaisia kysymyksiä lomakkeessa on. Ohjeistin opiskelijoita kysymään apua, jos he eivät ymmärrä jotakin kyselyni kohtaa, ja sanoin, että myös puhelimen kääntäjäsovellusta saa käyttää apuna. Tämän jälkeen jaoin kyselylomakkeet opiskelijoille. Olin itse paikalla, kun opiskelijat täyttivät kyselyt, ja autoin tarvittaessa opiskelijoita esimerkiksi selittämällä uusia sanoja. Myös S2-opettajat olivat omien ryhmänsä apuna kyselytilanteessa. Tiedostan, että sekä oma roolini että opettajien roolit kyselytilanteessa ovat voineet vaikuttaa tutkimukseni tuloksiin. Mielestäni tutkimukseni kannalta on kuitenkin tärkeää, että opiskelijat varmasti ymmärsivät, mitä asiaa kysyttiin, minkä vuoksi koin esimerkiksi uusien sanojen selittämisen oikeutettuna.

4. KÄSITYKSIÄ SUOMEN KIELESTÄ

Tässä luvussa esittelen analyysini tuloksia. Tulosten luokittelussa ongelmallista oli se, että osa vastauksista olisi voinut kuulua useampaan pääryhmään. Tällöin olen tehnyt valinnan sopivasta ryhmästä oman tulkintani perusteella pyrkien luokittelussa johdonmukaisuuteen ja täsmällisyyteen. Jos esimerkkivirke sisältää useampaan pääryhmään sopivaa materiaalia, olen tummentanut ne kohdat, jotka kulloinkin ovat tarkastelun kohteena. Luvussa 4.1. käyn läpi opiskelijoiden käsityksiä suomen kielen osaamisen merkityksestä. Luvussa 4.2. tarkastelen, mitkä suomen kielen osa-alueet ovat opiskelijoiden mielestä helppoja ja mitkä vaikeita. Luvussa 4.3. avaatan kielen käyttämiseen liittyviä tuloksia. Koontan tuloksiani yhteen luvussa 4.4. ja luvussa 4.5. arvioin tutkimukseni onnistumista.

4.1. Suomen kielen osaamisen merkitys

Lähes kaikki tutkimukseni informantit pitävät suomen kielen osaamista todella tärkeänä (ks. Niskanen 2014: 37). Tutkimukseni 42:sta informantista 40 on sitä mieltä, että suomen kielen osaaminen on *todella tärkeää*, ja kaksi informanttia arvioi suomen kielen osaamisen olevan *melko tärkeää*. Kukaan ei ole valinnut *ei kovin tärkeää* -vaihtoehtoa. Informanttien vastauksista muodostuu neljä pääryhmää, joihin heidän perustelunsa suomen kielen osaamisen merkitykselle jakautuvat. Näihin ryhmiin olen koonnut vastauksia kahden kyselylomakkeen kysymyksen pohjalta: *Kuinka tärkeää sinulle on, että osaat suomen kieltä?* ja *Jos asuu Suomessa, pitääkö sinun mielestäsi osata suomea? Miksi / Miksi ei?* Seuraavaksi esittelen pääryhmiä: 1) Maassa maan tavalla, 2) Kieli kommunikoinnin ja elämänhallinnan perustana, 3) Kieli avaa ovet yhteiskuntaan ja 4) Kielitaidosta on apua.

4.1.1. Maassa maan tavalla

Opiskelijat tuovat vastauksissaan esille sen, että suomen kielen osaaminen on tärkeää, koska se liittyy maassa asumiseen ja he toivovat voivansa asua Suomessa tulevaisuudessakin. Lisäksi he perustelevat kielitaidon merkitystä sillä, että Suomessa puhutaan suomea eli maan kieltä tulee osata. Informantit tuovat näkemyksiään esille näin:

- (1) *Se on todella tärkeää koska minä asun koko elämä suomissa.* (Dar7M)
- (2) *Koska Täällä hetkellä minä asun suomessa Ja haluan asua täällä --.* (Som8N)
- (3) *se on tosi tyhmä kysymys, asun suomessa* (Per/Dar1M)
- (4) *jos minä asun suomessa minun pitäisi oppia suomea, koska suomessa puhutaan suomea.* (Dar4M)
- (5) *Minä olen sitä Mieltä, että -- vaikka Missä Maassa asuu pitää osata sen Maan kieltä.* (Ara4M)
- (6) *-- ihmiset puhuvat suomea ja maa on suomi* (Som7N)
- (7) *-- Suomen kieli liittyy kuten virallinen kieli, saan käyttää suomessa.* (Swa1M)

Informanttien vastauksista ilmenee, että suomen kielen osaamisen merkitys liittyy haluun elää Suomessa. Dar7M korostaa, että kielen osaaminen on *todella tärkeää*, koska hän haluaa elää *koko elämä* Suomessa. Som8N toteaa, että haluaa *asua täällä*. Esimerkissä 3 opiskelija kokee koko kysymyksenasettelun suomen kielen tärkeydestä huonoksi: ilmeisesti hän pitää itsestään selvänä, että pitää osata suomea, kun asuu Suomessa. Kuten esimerkeistä näkyy, informantit perustelevat suomen kielen osaamisen merkittävyyttä myös sillä, että -- *Missä maassa asuu pitää osata sen Maan kieltä* (esimerkki 5). Lisäksi Dar4M toteaa, että Suomessa *puhutaan suomea*, minkä tuo esille perustelussaan myös Som7N. Swa1M toteaa suomen kielen olevan *virallinen kieli*, jota käytetään Suomessa.

Informantit vetoavat siis siihen, että maan kieltä tulee osata, eli heidän perusteluissaan voi nähdä nationalistisia ajatuksia tietyn kansan ja kielen kuulumisesta yhteen. Weckströmin mukaan kielen liittämisellä kansaan onkin pitkä historia: kieli on mielletty keskeiseksi lähtökohdaksi kansakuntien rakentamisessa. Myös ajatus siitä, että yhteinen kieli olisi jonkin etnisen ryhmän pääominaisuus, perustuu kansallisromanttiseen ajatukseen tiettyjen kielten paremmuudesta ja sen kieltämisestä, että vähemmistö- ja enemmistökieliset elävät rinnakkain kaikissa kansallisvaltioissa. (Weckström 2011: 54.) Mielenkiintoista onkin, että maahanmuuttajaopiskelijoiden perusteluista saa vaikutelman siitä, että heidän mukaansa Suomessa puhutaan vain suomea (ks. myös Partanen 2012: 42). Suomessa on kuitenkin vähemmistöjä, kuten suomenruotsalaiset ja saamelaiset, jotka eivät välttämättä osaa suomea kovin hyvin. Informantit kirjoittavat vastauksissaan myös kielen osaamisen välttämättömyydestä ja siitä, kuinka ilman kielitaitoa eläminen maassa on vaikeaa:

- (8) *Koska mä asun Suomessa pakko osan suomi kieli.* (Ara3M)
- (9) *Minun meilestäni on pakko osata suomen kieltä koska se vaikuttaa Elämän suomessa.* (Som6M)
- (10) *-- jos en osaa puhua en voi tehdä mitään tulevaisuudessa.* (Ara5N)

(11) -- *pitä osa puhua suomea. jos et osa puhua suomea ei päsi koulun ja amatti ja yliopisty sen jalkin ei päsit töihin.* (Dar10M)

(12) *Jos joku ei osaa suomea, sitten hankala asua Suomessa ja hankala saada työtä.* (Dar12M)

(13) *koska jos et sinä osat sinä asut turha suomessa et saa työpaikka ja sinulla ei ole hyvä tulevaisuus.* (Dar16M)

Ara3M ja Som6M ovat sitä mieltä, että suomen kieltä on *pakko* osata (ks. Kyllönen 2015: 62). Dar10M, Dar12M ja Dar16M toteavat kaikki sen, miten suomen kielen osaamattomuus vaikeuttaa elämää: silloin Suomessa ei pääse opiskelemaan tai töihin. Heikko kielitaito tai sen puute on nähty aiemmissakin tutkimuksissa maahanmuuttajien työllistymisen hidasteena tai jopa esteenä (Railo 2012: 430; Karayilan ym. 2017: 180). Dar16M on jopa sitä mieltä, että jos suomen kieltä ei osaa, asuu turhaan Suomessa. Kun omat tukiverkostot ovat hajonneet, kieltä osaamattomasta maahanmuuttajasta tuleekin helposti eikukaan, vaikka hänellä olisi kotimaassaan ollut hyvä toimeentulo. Aseman uudessa yhteisössä henkilö saa vasta opittuaan kielen, jolloin hän pystyy olemaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja hakemaan töitä. (Hamara 2015: 9.) Ara5N ja Dar16M kirjoittavat myös siitä, että tulevaisuus on ylipäänsä huono, jos suomen kieltä ei hallitse. Suomen kielen taito tai sen puute näyttäisi informanttien vastausten perusteella vaikuttavan kokonaisvaltaisesti maahanmuuttajan elämään Suomessa.

4.1.2. Kieli kommunikoinnin ja elämänhallinnan perustana

Suomen kielen osaaminen on maahanmuuttajaopiskelijoista tärkeää myös sen vuoksi, että kommunikointi muiden kanssa (ks. Niskanen 2014: 50) sekä oman elämän ja asioiden hallinta perustuvat kielitaitoon. Vastauksissaan informantit kirjoittavat siitä, miten he näkevät suomen kielen osaamisen vaikuttavan vuorovaikutukseen ja sen ylläpitoon:

(14) *Se on tärkeää koska pitäsi osatta puhuminen kaverin kanssa --* (Dar17M)

(15) *--koska sitten kun osaa kieltä niin helppoa tutustua Muitten ihMisten kanssa.* (Ara4M)

(16) *--jos emme osaa suomea emme puhu suomalaisten kassa ja emme tehdä asiat selväksi itse.* (Paš/Dar1M)

(17) *-- ihmiset ymäärrta mitä sinä puhut mitä sä halut se on tärkeää sinulla.* (Afa1M)

(18) *todella tärkeää, koska hoidan oma-asioista Suomessa.* (Som5M)

(19) *se tärkeää koska minä asun Suomessa. **pitä tehdä itse asioita*** (Kur2M).

Suomen kielen taidon kehittyminen on yhteydessä siihen, kuinka paljon maahanmuuttaja käyttää suomen kieltä eri verkostoissaan (Pälli & Latomaa 1997: 89; Tarnanen & Suni 2005: 14). Tässä tutkimuksessa maahanmuuttajat kokevat, että kielen osaaminen tekee helpommaksi kontaktien luomisen toisiin ihmisiin. Esimerkissä 15 Ara4M toteaa, että kielen osaaminen helpottaa tutustumista muiden ihmisten, todennäköisesti juuri suomalaisten, kanssa. Dar17M on sitä mieltä, että suomea pitäisi osata puhua kavereiden kanssa. Myös Karayilan ym. (2017: 183) tutkimuksessa maahanmuuttajat kokivat, että hyvä kielitaito auttaa suhteiden luomista varsinkin suomalaisten kanssa, mutta puutteellinen kielitaito sen sijaan vaikeuttaa heidän mukaansa tutustumista uusiin ihmisiin. Paš/Dar1M tuo esiin näkökulman siitä, että ilman suomen kielen taitoa omia asioita ei voi *itse* hoitaa. Samaa mieltä ovat myös Som5M ja Kur2M, jotka kirjoittavat kielitaidon mahdollistavan omien asioiden hoitamisen eli tietynlaisen itsenäisyyden ja oman elämän hallinnan. Ymmärretyksi tuleminen ja omien tarpeiden esiin tuominen ovat myös tärkeä osa kommunikaatiota (esimerkki 17). Elämänhallinta liittyy kielitaitoon silläkin tavalla, että kieltä tarvitaan kaikkialla yhteiskunnassa:

(20) *--ja tarvitsen suomen keiltä minun elämässä joka paikassa* (Dar1M)

(21) *Kyllä pitää osata, koska kaikissa paikoissa Tarvitaan suomea, esm, kouluu, lääkärille, ystäville, töissä melkein kaikki siski on tärkeä oppia.* (Som8N)

Yllä olevissa esimerkeissä opiskelijat kuvaavat, missä kaikkialla he suomea tarvitsevat. Dar1M sanoo tarvitsevansa suomea *joka paikassa*, samoin Som8N kuvaa, että tarvitsee suomen kieltä kaikkialla. Koska informanttien mukaan suomea tarvitaan kaikilla elämän osa-alueilla (ks. myös Tarnanen & Suni 2005: 14), koetaan sen osaaminen tärkeäksi.

4.1.3. Kieli avaa ovet yhteiskuntaan

Opiskelijoiden vastauksista näkyy, että suomen kielen taitoa pidetään tärkeänä sen tarjoamien yhteiskunnallisten mahdollisuuksien vuoksi. Suomen kielen taidolla on muiden merkitysten lisäksi selvää välinearvoa. Aikaisemmissakin tutkimuksissa maahanmuuttajat ovat kokeneet suomen kielen osaamisen välinearvoksi: kielitaito mahdollistaa opiskelun ja työllistymisen (Partanen 2012: 42; Niskanen 2014: 50). Samanlaista suhtautumista on nähtävissä tutkimukseni informanttien vastauksista:

- (22) *Suomen kieli on minulla tärkeä koska jatka opiskelua ja haluan töitä.* (Dar20M)
 (23) *Suomen Kieli on tosi tärkeää minulla Koska haluan jatka opiskellua, ja haluan töitä* (Som1M)
 (24) *-- ja halua pääsen yliopisto ja helposti saa työpaika* (Haz1M)
 (25) *--haluan opiskelen yliopiston asti.* (Dar21M)
 (26) *Haluan saada töitä.* (Kur1N)
 (27) *-- haluan opiskella ammattikoulussa ja siellä tarvitsen suomenkieltä --* (Dar16M).

Kielitaidon merkitys tulee vastauksissa esiin siinä, että se nähdään välineenä työn saamiseen ja opiskelujen jatkamiseen. Kielitaidosta on siis selvää hyötyä informanteille. Vaikka Suomessa on havaittu eroja eri kansallisuuksia edustavien maahanmuuttajien työllistymisessä, kielitaidon puute on kuitenkin suurin syy siihen, että maahanmuuttaja ei työllisty (Railo 2012: 430). Osa tutkimukseni informanteista mainitsee selkeästi, missä he haluaisivat opiskella peruskoulun jälkeen, kun taas osa kirjoittaa yleisesti opintojen jatkamisesta. Dar20M ja Som1M kirjoittavat halustaan jatkaa opiskelua ja saada töitä. Halun työllistyä mainitsee myös Kur1N. Dar21M suunnittelee jatkavansa opintojaan *yliopiston asti*. Samantapaisia suunnitelmia on myös Haz1M:llä, joka haluaa jatkaa opintojaan korkeakouluun asti helpottaakseen työllistymistään. Dar16M kertoo tarvitsevansa kieltä *ammattikoulussa*. Näyttää siltä, että tutkimukseni informantit pitävät jatko-opiskelua ja työllistymistä keskeisinä tavoitteinaan, mitä tukee myös aiempi tutkimus (Pälli & Latomaa 1997: 45). Opiskelun ja työllistymisen lisäksi opiskelijat kirjoittavat kielitaidosta yhteiskuntaan integroitumisen näkökulmasta:

- (28) *Pitää osata, koska kieli on se avain Jos haluat Päästä sissän tarvitset avaita, eli jos haluat asua suomen Pitää osata suomen kieli* (Far/Dar1M)
 (29) *Kyllä, mielestäni on 80% osata suomea jos asut koska sen on ainoa keino sinä voit osallistua Ja ottat sinun rooli yhteiskunnasta. siksi on mielestäni tärkeä.* (Som2M)
 (30) *--siksi suomen kielenpuhuminen on tärkeä minulle että pääseen yhteiskunnan sisälle esim koulut ja työt.* (Som8N)

Esimerkissä 28 opiskelija käyttää metaforaa kirjoittaessaan siitä, miten *kieli on se avain*, jonka avulla yhteiskunnan eri ovet aukenevat maahanmuuttajalle. Ilman avainta eli kieltä maahanmuuttajan on vaikea tulla osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Esimerkin 29 opiskelija määrittelee, kuinka monta prosenttia suomen kieltä tulisi osata, jotta maahanmuuttaja voi *osallistua* yhteiskunnan toimintaan ja ottaa oman roolinsa siinä. Kyseinen opiskelija

näkee 80-prosenttisen kielitaidon riittäväksi, eli hänen mielestään suomea tulisi osata todella hyvin. Esimerkissä 30 opiskelija kertoo kielitaidon merkitsevän hänelle paljon juuri sen vuoksi, että hän voi päästä *yhteiskunan sisälle*. Myös Karayilan ym. (2017: 189; ks. lisäksi Partanen 2012: 40) tutkimuksessa maahanmuuttajat kuvasivat kielitaidon avaavan ovia yhteiskunnan lukkoihin eli ihmissuhteiden solmimiseen, elämän tärkeäksi kokemiin ja työn ja opiskelupaikan saamiseen.

4.1.4. Kielitaidosta on apua

Opiskelijoiden vastauksissa kielitaidon tarpeellisuudesta on myös perusteluita, jotka eivät selkeästi kuulu mihinkään edellä mainittuun ryhmään, joten ne muodostavat oman pääryhmänsä. Tässä ryhmässä kielitaidon merkitys perustuu lähinnä kielen tuomaan apuun ja elämän helpottamiseen:

(31) *Se on tärkeää koska pitäsi osata puhuminen kaverin kanssa ja **paranta elämäni**.* (Dar17M)

(32) *tärkein asia minusta on että haluan hyvä tulevaisuus siksi suomenkieltä minulle tärkeä.* (Dar16M)

(33) *Kyllä minun mieli pitää osan suomikieli. Koska se autta paljon minua jos mä osan.* (Ara3M)

(34) -- *mutta se riippu asuuko aina suomessa tai vähäksi aika. jos asuu aina hyvä että osata, koska helpompi asut siellä.* (Dar11M)

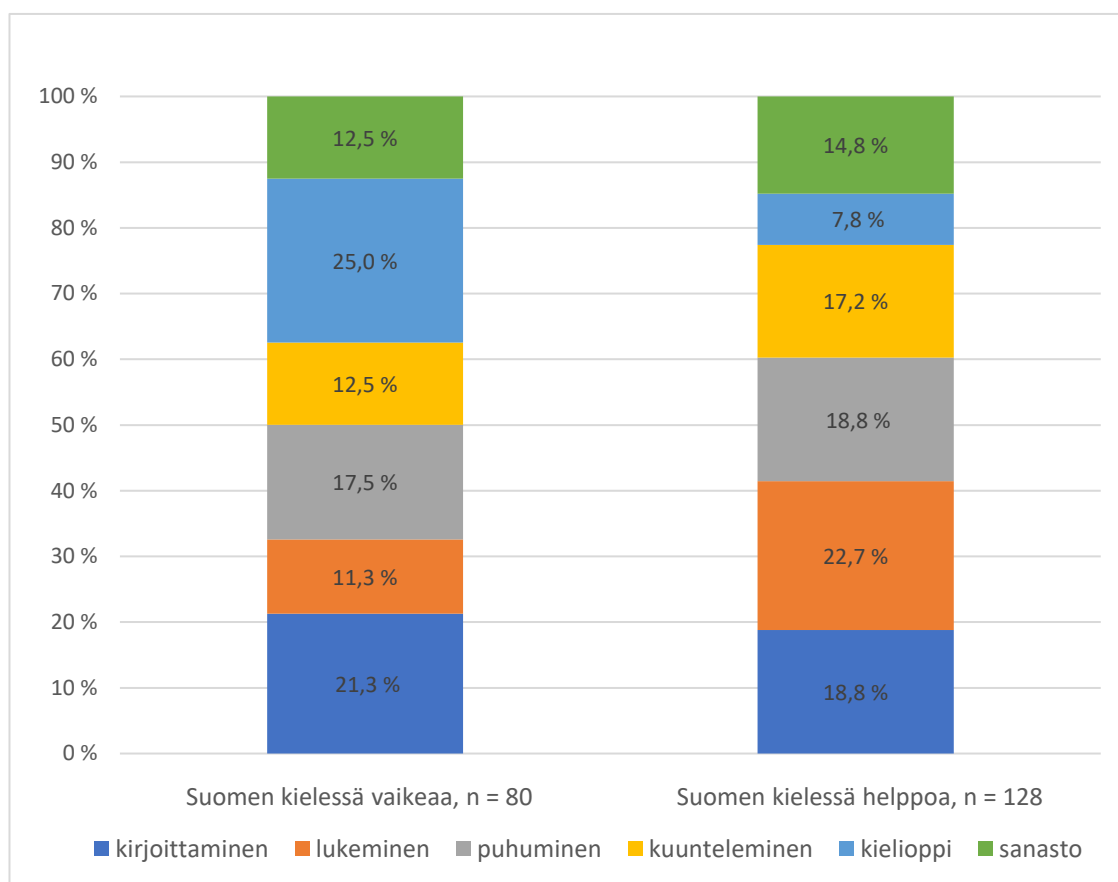
(35) *ei ole pakko, mutta se on hyvä kun opiskelet.* (Dar5M)

(36) *kosk jos osan suomea hyvin, **helpota kaikkissä asijossä** esm koulussa tai mu-sapaikass* (Dar8M).

Esimerkeissä 31 ja 32 opiskelijat korostavat kielitaidon tekevän elämän ja tulevaisuuden paremmiksi. Näin kirjoittaessaan he todennäköisesti tarkoittavat sitä, että Suomessa heillä on paremmat mahdollisuudet elää hyvää ja tavallista elämää verrattuna heidän kotimaihinsa, minkä takia suomen kielen oppiminen on keskeistä. Ara3M toteaa, että suomen kielen osaaminen *autta paljon* häntä. Myös Dar8M on sitä mieltä, että kielen osaaminen helpottaa häntä kaikissa asioissa. Dar11M kirjoittaa, että suomen kielen osaamisen tärkeys riippuu siitä, kuinka kauan Suomessa asuu. Hänen mukaansa Suomessa vakituisesti elävän tulee osata suomea, koska se helpottaa elämää. Lisäksi Dar5M on sitä mieltä, että suomen kielen osaaminen ei ole välttämätöntä, mutta opiskelu kannattaa silti.

4.2. Kielen helpot ja vaikeat osa-alueet

Kyselylomakkeessa opiskelijat saivat valita suomen kielen helpoiksi ja vaikeiksi osa-alueiksi niin monta kohtaa kuin halusivat. Tässä kappaleessa esittelen aluksi kuvion 1 tuloksia siitä, mitkä suomen kielen osa-alueet opiskelijat mieltävät helpoiksi ja mitkä vaikeiksi. Tämän jälkeen tarkastelen, millä tavoin opiskelijat perustelevat kielen eri osa-alueiden helppoutta ja vaikeutta.

KUVIO 1. Informanttien arviot suomen kielen eri osa-alueista.

Kuviossa 1 näkyy, että informantit ovat pitäneet useampaa suomen kielen osa-aluetta helppona (n = 128) kuin vaikeana (n = 80). Informanttien vastausten perusteella suomen kielen osa-alueet, kirjoittaminen, lukeminen, kuunteleminen, puhuminen, kielioppi ja sanasto, nähdään tasaisen helppoina. Eniten ääniä helppoudestaan on saanut lukeminen (22,7 % vastauksista), sitten kirjoittaminen (18,8 %) ja puhuminen (18,8 %). Kuunteleminen on saanut 17,2 % vastauksista. Vähiten ääniä helppoudestaan on saanut selvästi kielioppi (7,8 %) ja toiseksi vähiten sanasto (14,8 %). Kielen vaikeaksi miellettyistä osa-

alueista eniten kannatusta on saanut kielioppi (25,0 %), toiseksi eniten kirjoittaminen (21,3 %) ja kolmanneksi puhuminen (17,5 %). Vähiten ääniä vaikeudestaan ovat saaneet sanasto (12,5 %), kuunteleminen (12,5 %) ja lukeminen (11,3 %). (Ks. kuvio 1.) Tulosten perusteella näyttää siltä, että vaikeaa suomen kielessä on tutkimukseni informanttien mielestä erityisesti kielioppi, kun taas helpointa on erityisesti lukeminen. Seuraavaksi tarkastelen syitä kielen eri osa-alueiden helpoksi tai vaikeaksi kokemiseen.

4.2.1. Miksi suomen kieli on helppoa?

Opiskelijat eivät ole vastauksissaan eritelleet syitä kaikkien kielen eri osa-alueiden helpoudelle vaan ovat myös kertoneet yleisesti syitä siihen, miksi suomen kieli on heidän mielestään helppoa. Useissa vastauksissa nousee esiin oma ahkeruus ja hyvät opiskeluvälmiudet, jotka vaikuttavat kielenoppimiseen:

- (37) *Koska koko ajan koulussa ja kavereiden kanssa harjottelen* (Dar18M)
- (38) *Koska opiskelen paljon siksi tule helppoa* (Dar14M)
- (39) *Koska opiiin koulussa ja myös kotona kaksi tuntia --.* (Ara5N)
- (40) *koska aiNa käytetään, Mitkä käytät palJoN osat eNemmaaN.* (Som3M)
- (41) *koska minun mielestäni minulla on hyvä aivot.* (Dar11M)
- (42) *koska osaan vähän paremmin kuin muut.* (Kur1N)

Informanttien vastauksista ilmenee, että he opiskelevat suomea *paljon* tai jopa *koko ajan koulussa ja kavereiden kanssa*, minkä vuoksi suomen kieli on heidän mielestään helppoa. Maahanmuuttajan kielitaito kehittyikin sitä kattavammin ja nopeammin, mitä aktiivisemmin hän käyttää suomea elämän eri osa-alueilla (Tarnanen & Suni 2005: 14). Som3M toteaa suomen kielen olevan siksi helppoa, että hän käyttää sitä paljon kaikkialla. Dar11M kokee omien opiskeluvälmiuksiensä olevan hyvät, sillä hänellä *on hyvä aivot*. Kur1N puolestaan esittää, että hän kokee osaavansa suomen kieltä *vähän paremmin kuin muut*, minkä vuoksi hän kokee kielen helpoksi. Suomen kielen helppous johtuu siis pitkäjänteisestä työskentelystä kielen oppimisen eteen ja omista opiskeluvälmiuksista. Myös lukemisen, puhumisen, kuuntelemisen ja kirjoittamisen helppouden syitä opiskelijat ovat eritelleet tarkemmin. Lukeminen (esimerkit 43 ja 44) ja puhuminen (esimerkit 44–47) mielletään helpoiksi, koska:

- (43) *koska sämälainen kirjoitaan sama luetaan* (Dar10M)
 (44) *lukeminen on helppoa koska vain luet ja myös se autta meidän kielioppia. Ja puhuminen on helppoa koska et tekee mitään vain puhut.* (Dar21M)
 (45) *koska Minä puhun tosi paljon suomen kieltä vapaa-ajalla.* (Ara4M)
 (46) -- *puhun enemmän suomeksi ystäviänsä kanssa.* (Ara5N)
 (47) *Koska minä puhun enemmän Suomea kuin daria. Minulla on paljon suomalaisia ystäviä.* (Dar9N)

Dar10M pitää lukemista helppona, koska suomen kieltä kirjoitetaan samalla lailla kuin luetaan. Tällä opiskelija tarkoittanee suomen kielen kirjain-äännevastaavuutta. Suomen kielen oikeinkirjoitus on foneemista, eli yhtä foneemia vastaa yleensä yksi kirjain. Poikkeuksena tästä on esimerkiksi foneemi /ŋ/, jonka kirjoitusasussa on kaksi kirjainta, *ng*. (Lieko 1992: 27; Ingo 2000: 8, 11.) Dar21M pitää lukemista puolestaan automaattisena ja vaivattomana, ja hän kokee, että lukemalla oppii myös suomen *kielioppia*. Samaa tapaan kuin lukemisesta myös puhumisesta tekee helppoa Dar21M:n mielestä se, että se on ikään kuin automaatio ja tapahtuu itsestään. Ara4M toteaa puhumisen sujuvan, koska hän puhuu *tosin paljon suomen kieltä vapaa-ajalla*. Dar9N kertoo käyttävänsä enemmän suomea kuin äidinkieltään ja mainitseekin, että hänellä on paljon *suomalaisia ystäviä*. Ara4M, Ara5N ja Dar9N pitävät puhumista helppona luultavasti juuri siksi, että he ovat tottuneet suomen kielen puhumiseen ja käyttävät kieltä muuallakin kuin koulussa. Kuuntelemisesta (esimerkit 48–50) ja kirjoittamisesta (esimerkit 51–53) puolestaan helppoa tekevät opiskelijoiden mielestä seuraavat asiat:

- (48) *Koska, kun minä kuuntelen, oppin helposti puhuminen ja kirjoittaminen.* (Ara2N)
 (49) -- *kuulet suomalaiset, kun he puhuvat ja ymmärrät myös sanoja, jotka et olisi ymmärtänyt jos luet niitä.* (Som7N)
 (50) *Se on helppo, koska kuuntelen musiikka tai tv: elokuva --* (Afa1M)
 (51) *kirjoittaminen on helppo koska kirjoitat mitä kuulet --* (Far/Dar1M)
 (52) *koska sama kun sanome sama akkoset pitää kirjoittaa* (Per/Dar1M)
 (53) *Ja itse tykkään kirjoittamista, siksi kirjoittaminen on helppoa mulle.* (Dar12M)

Opiskelijat mainitsevat, että kuunteleminen edistää suomen kielen muiden osa-alueiden oppimista (Ara2N) ja kuuntelemalla ymmärtää paremmin uusia sanoja kuin lukemalla (Som7N). Kun maahanmuuttaja keskustelee syntyperäisen suomalaisen kanssa, voi suomalainen puhuessaan selittää sanojen merkityksiä eri tavoin, mikä varmasti helpottaa ymmärtämistä. Opiskelijat voivat harjoitella kuuntelemista myös kotona, koska suomalaista

musiikkia ja elokuvia on paljon saatavilla harjoitusmateriaaliksi (ks. esimerkki 50). Kirjoittamisen helppous piilee kirjain-äännevastaavuudessa (esimerkit 51 ja 52). Myös Korhosen (2012: 120) tutkimuksen koulutetut S2-oppijat⁴ mielsivät suomen kielen helpoimmaksi asiaksi ortografian eli kielen kirjoitusasun. Lisäksi oma motivaatio opiskeluun tekee kielestä helppoa (esimerkki 53). Vaikka Pällin ja Latomaan (1997: 96) tutkimuksessa ei ollut havaittavissa tilastollista yhteyttä maahanmuuttajien suomen kielen taidon ja oppimismotivaation välillä, tulee motivaatio heidän mukaansa silti nähdä kielenoppimisessa merkittävänä tekijänä. Opiskelijat mainitsevat myös muiden kielten osaamisen auttavan etenkin suomen kielen kirjoittamisessa ja lukemisessa:

(54) *Koska suomen Kieli Kirjoittaminen on ihan sama somalian kieli kirjoittaminen* (Som1M)

(55) *koska kirjoitetaan kuin minun äidinkieli.* (Som5M)

(56) *Koska osaan Englantia ja opiskelin suomea, siksi mielestäni sen tuntuu helpolta.* (Paš/Dar1M)

Somalinkieliset informantit kertovat suomen kielen olevan hyvin samalainen kieli kuin heidän äidinkieltensä, mikä auttaa kielenoppimisessa. Somalin kieltä ja suomea yhdistääkin se, että niissä on käytössä latinalaiset aakkoset ja kumpaakin kieltä kirjoitetaan niin kuin puhutaan (Ali Hersi & Musse 2013). Lisäksi Paš/Dar1M kokee, että englannin kielen osaamisesta on hyötyä suomen kielen opiskelussa. Myös Korhosen tutkimuksen S2-oppijoiden mukaan aikaisemmista kieliopinnoista on hyötyä suomen kielen omaksumisessa. Toisaalta edistyneiden kielenoppijoiden äidinkielillä ei ollut nähtävissä suurta vaikutusta siihen, miten he arvioivat suomen kieltä: samaa äidinkieltä puhuvat olivat saattaneet tulkita samoja suomen kielen piirteitä sekä helpoiksi että vaikeiksi. (2012: 272–273.)

4.2.2. Miksi suomen kieli on vaikeaa?

Opiskelijat ovat kirjoittaneet monenlaisia syitä siihen, miksi suomen kieli on vaikeaa. Osa on eritellyt tarkemmin kielen eri osa-alueiden haasteiden syitä, kun taas osa on kirjoittanut yleisemmin siitä, miksi kieli tuntuu vaikealta. Moni informantti perustelee kielen eri

⁴ Korhosen informanteista osa on opiskellut suomea toisena kielenä Helsingin yliopiston kielikeskuksen avoimilla kursseilla ja suomen kielen laitoksen kursseilla, sekä osa on opiskellut suomea vieraana kielenä ulkomaiden yliopistoissa (Korhonen 2012: 33).

osa-alueiden vaikeutta kielen toisella osa-alueella, esimerkiksi siten, että kirjoittaminen voi tuntua vaikealta kieliopin⁵ vuoksi. Puhumiseen ja kuuntelemiseen liittyvät ongelmat ovat opiskelijoiden mielestä seuraavanlaisia:

- (57) *Koska suomalaiset puhuvat nopeasti ja puhuvat puhe kieli.* (Dar14M)
 (58) *koska kirJen kieli Ja puhe kieli on vähän Erilainen koulussa opiskelaan kirJe kieli.* (Som6M)
 (59) *Koska en puhu paljon suomalaisten kanssa. Se ei tarkoita että minä en halun puhua ne on ujoja ja hiljaisia.* (Dar16M)
 (60) *Minä opin kieltä puhuminen ja kuunteleminen että täällä suomessa Nämä kaksi vaihtoehto on vaikea saada, koska ihmiset ei puhuu niin paljon.* (Som8N)
 (61) *vaikea ääntäminen esimerkiksi (ö tai y)* (Per/Dar1M).

Useampi opiskelija on maininnut, että puhumista ja kuuntelemista vaikeuttaa suomalaisten tapa puhua *nopeasti* ja usein puhekieltä (ks. Kyllönen 2015: 69); toisaalta puhumista vaikeuttaa sekin, että koulussa opiskellaan kirjakieltä, joka eroaa puhekielestä (ks. esimerkit 57 ja 58). Puhe- ja kirjakielen eroavaisuus on mainittu suomen kielen vaikeaksi piirteeksi (Korhonen 2012: 133) ja kielenoppimista vaikeuttavaksi tekijäksi (Partanen 2012: 46) aikaisemmissakin tutkimuksissa. Omassa aineistossani ongelmalliseksi koetaan myös se, että suomalaiset ovat *ujoja ja hiljaisia* eivätkä puhu kovin paljon, jolloin puhumista ja kuuntelemista ei pääse niin helposti vuorovaikutuksessa natiivipuhujan kanssa harjoittelemaan, vaikka niin haluaisi tehdä (esimerkit 59 ja 60). Myös Partasen tutkimuksessa eräs informantti korostaa, kuinka vaikea on saada aikaan keskustelua suomalaisten kanssa. Hän näkee suomen kielen oppimisen ongelman piilevän kielen sijasta sen puhujissa, jotka eivät keskustele hänen kanssaan. (Partanen 2012: 55.) Lisäksi Per/Dar1M mainitsee, että puhumisessa *ääntäminen* on vaikeaa ja ottaa esille etuvokaalit *ö* ja *y*. Nämä vokaalit ovat yleensä ulkomaalaisille vaikeita, koska niitä ei esiinny alle kahdeksan vokaalin systeemeissä (Lieko 1992: 83). Lisäksi Ara1N pitää puhumista vaikeana *kielten sääntöjen vuoksi*. Kirjoittamisen ja lukemisen haasteita informantit kuvaavat näin:

- (62) *koska en tietä että milluin tulee kaksi tt ta kakksi kk. lukeminen on vaikeaa koska pitkä lause tai pitkä sana* (Haz1M)

⁵*Kielioppi* tarkoittaa esimerkiksi kielen järjestelmää tai kuvausta. Yleensä termillä viitataan joko kielenkäyttöä ohjaileviin kielioppeihin eli kielioppaisiin tai deskriptiiviseen eli kuvailevaan tieteelliseen kielioppiin. *Kielioppi* jaetaan morfologiaan, fonologiaan ja syntaksiin sekä usein myös semantiikkaan. (TTP 2019 s.v. *kielioppi*.) Tässä tutkielmassa tarkoitan **kieliopilla** perusopetuksessa opiskeltavaa suomen kielioppia.

- (63) *Muut on helppo mutta se on vielä vähän vaikea tupla i, l, e, u, y --* (Dar8M)
 (64) *Kun meni vähän joskus sekaisin ku se on vähän lähellä englanti siksi on vähän vaikea* (Dar15M)
 (65) *koska eN ikiNa harJoitteleN kirjoitelma* (Som3M).

Geminaatat tuottavat vaikeuksia Haz1M:n mukaan kirjoittamiseen, ja hänen lukemistaan vaikeuttavat pitkät sanat sekä lauseet. Suomen kielessä on synteettinen rakenne eli sanoihin lisätään affikseja: prefiksejä sanan alkuun, infiksejä sanan sisään ja suffikseja sanan loppuun. Tämä on tavallista agglutinoiville kielille⁶. Pitkät sanat, kuten *taloissammekin*, ovat ominaisia suomen kielelle, koska suffikseja käytetään paljon. (Ingo 2000: 31, 35.) Haz1M:n lisäksi Dar8M mainitsee kirjoittamisen ongelmaksi äänteiden keston. Toisten kielten puhujat kokevat suomen kielen pitkät äänteet usein vaikeiksi (Siironen 2002: 147). Esimerkiksi Korhosen (2012: 72) tutkimuksen suomen oppijoista osa piti äänteiden kvantiteettia yhtenä vaikeana suomen kielen piirteenä. Lieko toteaa, että suomen kielen vokaaleilla ja konsonanteilla on fonologisesti kaksi eri kestoastetta, pitkä ja lyhyt. Kun äänten kesto muuttuu, vaihtuu myös sanan merkitys. (Lieko 1992: 94.) Dar15M kirjoittaa englannin kielen osaamisen haitanneen suomen oppimista (ks. Korhonen 2012: 149). Lisäksi harjoittelun puute tekee kirjoittamisesta vaikeaa (Som3M). Pari opiskelijaa toteaa, että kirjoittamisesta tekee vaikeaa se, että samalla pitäisi muistaa *kielioppia* (Ara2N) ja *sanat* (Dar21M). Toisaalta Dar17M toteaa, että kirjoittaminen *ei ole aina vaikea mutta välillä --*. Eniten ääniä vaikeudestaan saanut kielioppi (ks. kuvio 1), herättää seuraavallaisia ajatuksia:

- (66) *Vaikka minä opiskelen kielioppia taas ne on vaikeitä. koska en muista mikä on mika joskus menevät sekaisin.* (Dar9N)
 (67) *suomen kielioppi on ainutlatuinen, eli ihan eri asia kuin minun oman kielen kielioppi, siksi se on vaikeaa maaham muttajille.* (Far/Dar1M)
 (68) *koska en opiskellut äidinkieleni nuo kielioppi partitiivi....* (Dar6M)
 (69) *Kielioppi on kaikkein vaikein kohta suomen kieltä, koska siinä on monta yksikon ja monikon muotoja, ennen kuin sinä puhut sinun tarvitsee miettiä mikä muoto. Koska jos saat jotain vaarin niin koko lauseella tarkoitus muuttuu* (Som7N)
 (70) *koska suomen kielissä on paljon taivoitus muotoja. suomen kielissä on 14 taivoitus* (Dar4M).

⁶ *Agglutinoiva kieli* yhdistää muuttumattomiin sanavartaloihin päätteitä. Suomen kielessä sanavartalot voivat muuttua, esimerkiksi *vesi: vete-: vede-*, joten suomi ei ole puhtaasti agglutinoiva kieli. (TTP 2019 s.v. *agglutinoiva kieli*.)

Dar9N kirjoittaa, että vaikka hän harjoittelee kielioppia, hän ei muista kuitenkaan kaikkea ja kielioppiasiat *menevät sekaisin*. Esimerkissä 67 opiskelija korostaa sitä, että *suomen kielioppi on ainutlatuinen* ja eroaa hyvin paljon hänen omasta äidinkielestään, mikä tekee siitä vaikean. Korhosen (2012: 61) mukaan se, kuinka paljon uusi kieli muistuttaa oppijan aikaisemmin opiskelemia kieliä tai hänen äidinkieltään, vaikuttaa usein siihen, koetaanko kieli helpoksi vai vaikeaksi. Myös hänen tutkimuksessaan jotkut informantit mielsivät suomen kielen haastavaksi sen vuoksi, että se on erilainen kuin muut kielet. Dar6M tuo esiin sen, ettei ole opiskellut omalla äidinkielellään samoja kielioppiasioita, minkä vuoksi ne tuntuvat vaikeilta suomen kielessä. Som7N ja Dar4M pitävät kieliopissa vaikeana sitä, että kieliopissa on *monta yksikon ja monikon muotoja* eli runsaasti taivutusmuotoja, mitkä väärin mennessään voivat muuttaa koko ilmaisun merkitystä. Vaikea piirre suomen kielessä onkin juuri sanojen taivuttaminen, mikä vaikuttaa sanojen muotoihin harmittavan paljon kielenoppijan näkökulmasta (Siironen 2002: 147). Taivutus on mainittu vaikeaksi suomen kielen piirteeksi Korhosenkin (2012: 79) tutkimuksessa. Lisäksi Kur1N tuo esille sen, että kielioppi on haastavaa, *koska siinä on todella paljon uusia asioita*. Maahanmuuttajaopiskelijat ovat maininneet myös sanastoon (esimerkit 71 ja 72) ja kielen vierauteen (73 ja 74) liittyviä ongelmia:

(71) *Koska hankala ymmärtä ja hankala selittä muut ihmisille.* (Dar12M)

(72) *sanasto on vaikea koska paljon tavoitus* (Dar7M)

(73) *Koska suomen kieli on vieras kieli minulle vielä, Ja Kun olen oppinut uusia asioita koulusta en harjoitteleen sitä tulee vaikeampi koko ajaan* (Som8N)

(74) *Koska ei ole minun äidinkieli mutta mä osan hyvin.* (Ara3M)

Dar12M toteaa, että sanasto on vaikeaa, koska sitä on *hankala* ymmärtää itse ja vaikea selittää muille. Dar7M kirjoittaa, että sanaston vaikeus piilee taivutuksen runsaudessa, millä hän tarkoittanee sitä, että uutta sanaa opeteltaessa pitää opetella perusmuodon lisäksi sanan kaikki taivutusmuodot. Som8N pitää ongelmana sitä, että *suomen kieli on vieras kieli* hänelle. Lisäksi koulussa opiskellaan koko ajan lisää *uusia asioita*, joita hän ei harjoittele, jolloin kielestä tulee entistä vaikeampaa. Ara3M kirjoittaa myös, että suomi on vaikeaa, koska se ei ole hänen äidinkielsä, mutta silti hän toteaa, että *mää osan hyvin*. Lisäksi Dar13M pitää suomen kieltä vaikeana, koska hänellä ei ole suomalaisia ystäviä (ks. Pälli & Latomaa 1997: 42). Toisaalta Dar5M toteaa, että suomi *ei ole niin vaikea, jos jaksaisit opiskella*, eli hän korostaa motivaation ja asenteen merkitystä kielenoppimisessa. Kyllösen (2015: 58) mukaan asenne vaikuttaa paljon kielenopiskeluun

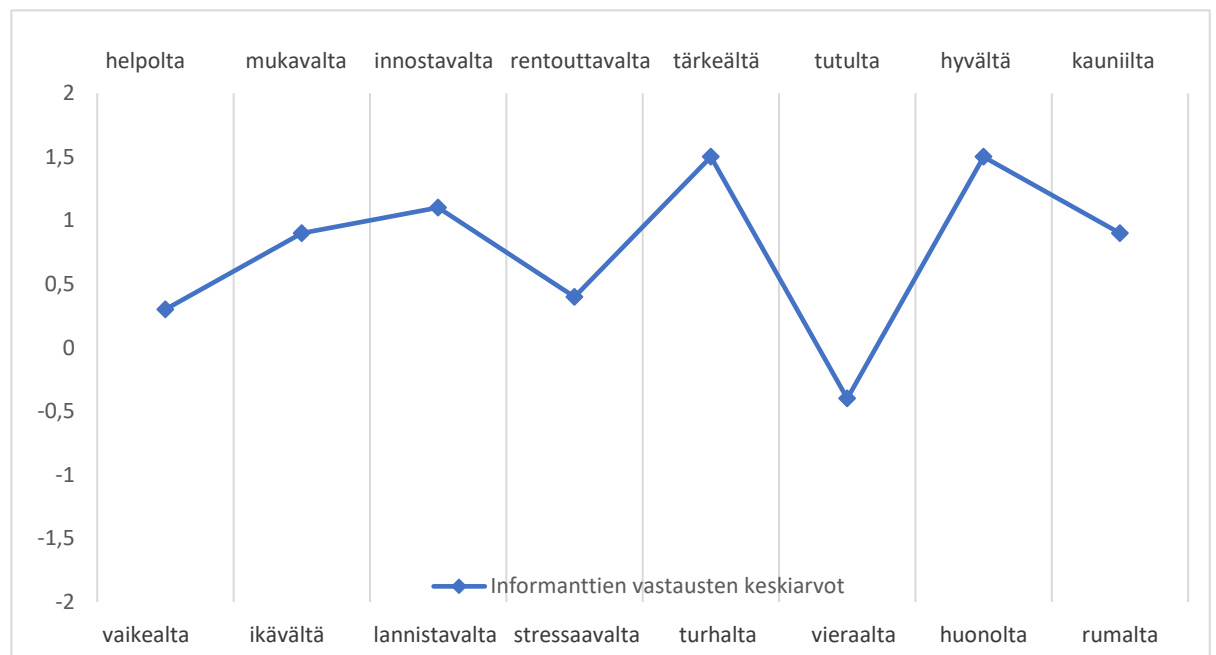
jo sen alkuvaiheessa: hänen tutkimuksessaan ne informantit, jotka pitivät suomen kieltä vaikeana, kärsivät motivaatio-ongelmista, toisin kuin ne informantit, jotka suhtautuivat suomen kieleen positiivisesti.

4.3. Suomen kielen käyttäminen

Tässä luvussa tarkastelen, millaisia suomen kielen käyttämiseen liittyviä käsityksiä ja asenteita tutkimukseni maahanmuuttajaopiskelijoilla on. Koska sivuaineen tutkielma on laajuudeltaan melko suppea, käsittelen ainoastaan kyselylomakkeeni toisen osion, *Käsityksiä kielestä ja sen käytöstä*, kohtien 4, 8 ja 9 (ks. liite 1) tulokset, koska niissä tulee mielestäni parhaiten esille informanttien kielikäsityksiä ja -asenteita.

4.3.1. Miltä suomen puhuminen tuntuu?

Informanttini ovat arvioineet suomen kielen käyttämistä siten, miltä kielen puhuminen heistä tuntuu. Tätä he ovat pohtineet Osgoodin skaalan (ks. luku 2.4.) avulla. Seuraavaksi avaen Osgoodin skaalan tuloksia kuviossa 2.

KUVIO 2. Miltä suomen puhuminen tuntuu? Informanttien evaluaatioiden keskiarvot.

Kuviossa 2 näkyvät opiskelijoiden arvioiden keskiarvot. Lähellä nollaa olevat keskiarvot kuvaavat neutraalia arviota. Kuvion 2 perusteella suomen kielen puhumiseen asennoidutaan melko positiivisesti, eli opiskelijat todennäköisesti pitävät kielen käyttämisestä. Melkein kaikkien evaluaatioiden keskiarvot ovat saaneet positiiviset lukuarvot. Ainoastaan vastakohtapari *tutulta–vieraalta* on saanut negatiivisen lukuarvon (-0,4) keskiarvokseen. Kielen puhuminen tuntuu siis hivenen *vieraalta*, mutta arvio on miltei neutraali lähestyessään nollaa. Puhumisen vieraalta tuntuminen johtuu varmastikin siitä, ettei kyseessä ole opiskelijoiden äidinkieli. Suomen kielen puhuminen näyttäisi kuitenkin tuntuvan opiskelijoista todella *hyvältä* (1,5), *tärkeältä* (1,5), melko *innostavalta* (1,1) ja *mukavalta* (0,9) sekä *kauniilta* (0,9). Sitä, että puhuminen tuntuu tärkeältä, puoltavat myös luvun 4.1.2. tulokset: maahanmuuttajat tarvitsevat suomea joka paikassa. He siis käyttävät suomea paljon, jolloin sen käyttöön tottuu ja puhuminen tuntuu vain hieman *vieraalta*.

Kielen puhuminen ei tunnu maahanmuuttajista kovin *helpolta* eikä *vaikealta* (0,3), koska keskiarvo lähestyy nollaa. Myös aiemmin käsittelemässäni luvussa lähes yhtä suuret prosenttimäärät informanttien vastauksista kuvasivat puhumista sekä helpoksi (18,8 %) että vaikeaksi (17,5 %) suomen kielen osa-alueeksi (ks. kuvio 1), mikä puoltaa keskiarvon neutraaliutta. Suomalaisten käsitys siitä, että heidän kielensä kuuluisi jopa maailman vaikeimpiin kieliin oppia (Siironen 2002: 147; Korhonen 2012: 61), vaikuttaisi tämän tutkimuksen tulosten perusteella olevan myytti. Tällaisen uskomuksen voi nähdä myös edustavan Prestonin (2004) määrittelemää metakielen kolmatta tasoa (ks. luku 2.3.). Schubertin (2013: 64) mukaan vuorovaikutustilanteissa maahanmuuttajan tulee kommunikoida joko uuden kotimaan kielellä tai toisella vieraalla kielellä, kuten englannilla, mikä aiheuttaa stressiä. Tämän tutkimuksen perusteella maahanmuuttajaopiskelijat eivät koe suomen kielen puhumista kuitenkaan kovin stressaavaksi eivätkä toisaalta rentouttavaksikaan (0,4).

4.3.2. Suomalaisten reaktioita maahanmuuttajien suomen puhumiseen

Seuraavaksi analysoin vastauksia kyselylomakkeeni kysymykseen *Miten suomalaiset reagoivat, kun puhut heille suomea?*. Tässä yhteydessä tarkoitan **suomalaisella** henkilöä, joka puhuu suomea äidinkielenään. Tällöin kansalaisuuden määritelmä ei ole keskiössä.

Opiskelijoiden vastauksista keskeisimpinä nousevat esiin suomalaisten myönteinen tai neutraali suhtautuminen puhekeskusteluun, suomalaisten positiivisesta negatiiviseen vaihtelevat reagoitavat ja ymmärtämisvaikeudet sekä suomalaisten apukielen käyttö. Tarastelen näitä seuraavaksi.

Informanttien vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että suomalaiset suhtautuvat maahanmuuttajien suomen puhumiseen melko hyvin. Opiskelijat kuvaavat sitä, kuinka suomalaiset ovat ystävällisiä ja ilahtuvat kuullessaan, että maahanmuuttajat puhuvat suomea. Osa opiskelijoista on kokenut, että suomalaiset kannustavat heitä. Opiskelijat kirjoittavat kohtaamistaan myönteisistä reaktioista näin:

(75) *jos minä puhu suomalaisen kanssa han tule iloiseksi että minä osan suomea* (Dar7M)

(76) *joskus näytävät iloisia, että me puhutaan suomeksi ja ne ymmärtävät enemmän meitä.* (Dar2M)

(77) *Ja myös suomessa on paljon sellaisia ihmisiä, jonka puhuvat kohteliasti ja rauhasti.* (Dar12M)

(78) *en kovin paljon puhunnut suomalaisten kanssa. mutta kun olin valmistavalla luokalla, niin he olivat ”oi puhutko sinä suomea?”* (Som7N)

(79) *no kun minä jutelen suomalaisten kanssa heille on ylätys kun puhun hyvin suomea sentäki kun ne kysy monta vuota asut suomessa vastan noin kaksi vuota ne vasta sinä puhut tossi hyvin.* (Dar8M)

Opiskelijoiden (esimerkit 75 ja 76) mukaan suomalaiset tulevat iloisiksi, kun maahanmuuttajat puhuvat heille suomea. Suomalaiset ovat Dar12M:n mukaan myös kohteliaita. Som7N ja Dar8M ovat kokeneet, että suomalaiset yllättyvät positiivisesti heidän suomen kielen taidostaan. Som7N kuvaa, kuinka hänen kielitaitoaan on aiemmin hämmästeltty ”oi puhutko sinä suomea?”. Niemelän (2019: 234–236) mukaan maahanmuuttajan ulkonäöllä on vaikutusta siihen, ajatellaanko hänen olevan suomalainen. Niemelän tutkimustulosten perusteella näyttäisi siltä, että vaalea ihonväri liitetään stereotyyppiseen käsitykseen suomalaisesta henkilöstä. Tätä tukee se, että esimerkin somalineaista ei todennäköisesti juuri ihonväriänsä perusteella ole aluksi uskottu suomen puhujaksi. Suomalaiset mahdollisesti kokevat suomen kielen puhumisen keskustelukumppaneja lähentäväksi tekijäksi, minkä vuoksi he ilahtuvat ja yllättyvät maahanmuuttajataustaisen henkilön puhussa heille suomea. Näiden lisäksi opiskelijat kirjoittavat siitä, että suomalaiset selvästi kannustavat heitä suomen kielen puhumisessa:

- (80) *jokaisessa paikkoissa kun minä puhun suomea suomalaiset sanovat sinä puhut hyvin suomea. En tiedä onko se totta kuitenkin he ymmärtävät minua.* ☺ (Dar9N)
- (81) *että sano mulle että sinä osa hyvin suomeä* (Haz1M)
- (82) -- *myös sanoivat Minulle että meidän kieli on vaikea mutta sinä tosi hyvä puhumaan.* (Ara5N)
- (83) *He Kannustavat minuä jos puhun heidän kanssa suomeksi He sanovat ”jo sina puhut hyvin ja ymarrat hyvin”* (Som1M).

Esimerkeissä 80–83 kaikki opiskelijat kuvaavat samantapaista tilannetta, jossa natiivi suomenpuhujia kehuu heidän kielitaitoaan. Niemelän (2016: 103) tutkimuksessa suomalaiset informantit arvostivatkin maahanmuuttajan oppimismotivaatiota eli sitä, että vaikka maahanmuuttajan kielitaito ei olisikaan vielä kovin hyvä, hän yrittää silti puhua suomea. Tämä arvostus todennäköisesti näkyy vuorovaikutuksessa kielenoppijan kehumisena ja kannustamisena. Lisäksi Niemelän mukaan suomalaiset suhtautuvat maahanmuuttajan puheeseen sitä myönteisemmin, mitä ymmärrettävämpää se on (2016: 99; ks. Derwing & Munro 2009: 194, 197). Tutkimukseni informanttien kielitaito on jo vähintään peruskie-litadon alkuvaiheessa (ks. luku 3.1.), joten heidän puheensa on siten jo melko ymmärrettävää. Ara5N toteaa suomalaisten sanoneen hänelle, -- *että meidän kieli on vaikea mutta sinä tosi hyvä puhumaan*. Esimerkin perusteella osa suomalaisista selvästi pitää stereotyyppisesti suomen kieltä vaikeana kielenä ja kehuu sekä kannustaa mielellään äidinkieltään puhuvaa kielenoppijaa. Suomalaisilla onkin usein sellainen käsitys kielestään, että ulkomaalaisen on vaikea oppia sitä ja suomi kuuluu jopa maailman vaikeimpien kielien joukkoon (Siironen 2002: 147; Korhonen 2012: 61). Tällaisilla väitteillä suomalaiset voivat kuitenkin aiheuttaa psykologisia esteitä suomen kielen oppijoille (Korhonen 2012: 61).

Informantit ovat myös kokeneet, että suomalaiset ottavat heidän taustansa huomioon ja mukauttavat vuorovaikutustapojaan, jotta keskustelukumppanit ymmärtäisivät toisiaan. Osa opiskelijoista (esimerkit 88–90) puolestaan ajattelee, etteivät suomalaisten reagoitavat poikkeaa mitenkään normaalista, jolloin reagoitavat ovat neutraaleja:

- (84) *kuntelevat rauhalisesti minua.* (Dar21M)
- (85) *Kaikki kuuntelevät ja yrittää ymmärtää mitä sanon* (Ara1N)
- (86) *he puhuvat rauhallisesti* (Dar3M)
- (87) *he yrittävät ymmärtä minua, silloinkun en voi kertoa jotain asia hyvin* (Dar11M)
- (88) *Se on normaali koska hän ymmärtä mitä minä sanon.* (Dar14M)

(89) *he puhuvat normaalista minun kanssa, --. (Ara5N)*

(90) *he reagoivat myös suomenkieli (Som3M).*

Dar3M kirjoittaa, että suomalaiset *puhuvat rauhallisesti* hänen kanssaan. Informantit myös toteavat, että suomalaiset *kuuntelevät ja yrittävät ymmärtä* heitä. Lindbergin mukaan tietoisuus toisen kielen oppimisesta ja käyttämisestä on niin kielenoppijoiden kuin valtakielen natiivipuhujien huolenaihe, vaikka tarvetta tälle tietoisuuden lisäämiselle valtakielen puhujien keskuudessa ei olekaan yleisesti tunnustettu. Keskusteluissa natiivit kielenpuhujat eivät usein myönnä tärkeää rooliaan kielellisesti pätevämpiä puhujina, vaan heillä on taipumusta siirtää vastuu ymmärtämisestä kokonaan keskustelukumppaniin olevalle kielenoppijalle. (Lindberg 2003: 157.) Kuitenkin osa tämän tutkimuksen informanteista on sitä mieltä, että keskustelutilanteissa suomalaiset huomioivat heidän kielitaitonsa vuorovaikutustapojaan mukauttamalla. Lisäksi natiivipuhuja voi auttaa kielenoppijaa monin tavoin keskustelutilanteissa. Esimerkiksi Partasen (2012: 62) tutkimuksen maahanmuuttajat pitivät suomen kielen oppimista edistävänä asiana juuri sitä, että suomalainen tarjoaa tukeaan vuorovaikutuksessa korjaamalla heidän puhettaan ja antamalla sopivampia kielenaineiksia heidän käyttöönsä. Tässä tutkimuksessa jotkut opiskelijat toisaalta kirjoittavat, että suomalaiset *puhuvat normaalista* (Ara5N) tai suomen kielellä heidän kanssaan, jolloin suomalaisten reagoitavat voidaan määritellä neutraaleiksi. Monet informanteista myös kuvaavat, että suomalaisten reagoitavat voivat olla joko negatiivisia tai positiivisia keskustelukumppanista riippuen:

(91) *Se riippuu ihminen. Jos henkilö on avoiminen ihminen hän yrittää korjata sinun virheitä Ja hänen reaktio tulee mukava mutta on olemassa Joku suomalainen Joka ei vastata sulle. (Som2M)*

(92) *Ihan OK, vain rasistit ihmiset reagoivat huonosti, mutta tosi harvoin. (Kur1N)*

(93) *ei kaikki reagoivat samallailla (Kur2M)*

(94) *Riippuu suomalaisesta, aina saan hyvät suomalaiset, jotka reagoivat hyvin. Kun puhun suomen kieli. (Swa1M)*

(95) *Jotkut puhuvat minulle, Ja Jotkut ei (Som6M).*

Esimerkeissä 91–95 opiskelijat kirjoittavat siitä, miten suomalaisten reaktiot heidän suomen puhumiseensa vaihtelevat. Tutkimusten mukaan suomalaisten suhtautuminen pakolaisiin on muuttunut myönteisempään suuntaan 1990-luvun alun jälkeen (Jaakkola 2005: 44, 2009: 30). Swa1M toteaa, että reaktio *Riippuu suomalaisesta*. Hän kuitenkin jatkaa, että on törmännyt aina hyviin suomalaisiin, *jotka reagoivat hyvin*. Som2M on sitä mieltä,

että avoimet ihmiset yrittävät auttaa häntä puhumisessa, mutta osa suomalaisista ei edes vastaa hänelle. Samaa mieltä on myös Som6M. Kur1N kokee, että *vain rasistit ihmiset reagoivat huonosti*. Osa suomalaisista siis reagoi ikävällä tavalla maahanmuuttajien suomen puhumiseen, mutta Kur1N:n mielestä tätä tapahtuu *tosi harvoin*. Jaakkolan (2005: 93) mukaan suomalaisten rasisitiset asenteet maahanmuuttajia kohtaan ovat yhteydessä siihen, tunteeko suomalainen henkilökohtaisesti maahanmuuttajia: ne suomalaiset, jotka eivät tunteneet yhtään maahanmuuttajia, kannattivat muita useammin rasisisimpia asenneväättämiä. Toisinaan opiskelijat ovat kokeneet, että suomalaiset eivät ymmärrä heitä:

(96) *Hänen omaa mieli Mä en osaa suomea.* (Ara3M)

(97) -- *he eivät ymmärtää minun ääntää kirjakieli. ja sano: mitä: koska en osaa puhekieltä.* (Som4M)

(98) *He vähän vaikea ymmärtävät* (Dar6M)

(99) ***heidä ärsyttää kun minä puhun.*** *ja he kysyvät miten oot oppinut niin nopeasti suomea.* (Dar5M)

Ara3M uskoo, että suomalaiset ajattelevat, ettei hän *osaa suomea*. Som4M kirjoittaa, että ongelmana on se, että suomalaiset eivät ymmärrä hänen ääntämistään ja sitä, että hän puhuu puhekielen sijasta kirjakieltä. Myös Dar6M on kokenut, että suomalaisten on vaikea ymmärtää häntä, ja Dar5M kirjoittaa, että suomalaisia *ärsyttää*, kun hän puhuu. Esimerkistä ei selviä, ajatteleeko Dar5M, että suomalaisia ärsyttää se, että keskustelukumppania on mahdollisesti vaikea ymmärtää. Niemelän tutkimustulokset nimittäin viittaavat siihen, että suomalaiset informantit suosivat sellaisia maahanmuuttajien puhenäytteitä, joissa heidän suomen kielensä on aksentitonta ja ymmärrettävää (2016: 95; ks. myös Derwing & Munro 2009: 194, 197). Suomalaisia näyttää myös ärsyttävän se, jos maahanmuuttajan puheen ymmärtämiseksi joutuu ponnistelemaan tai hänen puhumastaan suomesta ei saa selvää (Niemelä 2016: 95, 2019: 232). Osa informanteista toteaa, että suomalaiset käyttävät keskustelun tukena apukieltä:

(100) *Kun puhut suomalaisten kanssa ne puhu sinun kanssa englanti. mutta jos osat hyvin suomea nekin puhu sinun kanssa suomea.* (Dar16M)

(101) *minä puhun suomea ja myös he puhuvat suomea ja joskus kun en ymmärtä joku vaikea sanoja he sanovat englanti mutta taas minä en ymmärrä ja vain sanon kyllä tai joo* ☺ (Per/Dar1M)

(102) *Monet suomalaiset puhuvat englantia, kun minä puhun jonkun suomalainen kanssa.* (Dar12M)

Osa suomalaisista siis puhuu englantia maahanmuuttajien kanssa tai vaihtaa kielen englanniksi silloin, kun ymmärtämisvaikeuksia tulee vastaan (ks. esimerkit yllä). PerDar1M kuvaa sitä, miten suomalaiset koettavat selittää hänelle suomen vaikeita sanoja englanniksi, vaikka hän ei ymmärrä niitä englanniksikaan. Suomalaiset todennäköisesti ajattelevat, että englannin kieli on kansainvälinen kieli, jota kaikki osaavat, minkä vuoksi he puhuvat englantia. Lindbergin mukaan natiivipuhuja ja kielenoppija saattavat keskustellessaan luulla, että he ovat ymmärtäneet toisiaan, vaikka itse asiassa eivät olekaan. Tämä luulo estää asioiden oikaisemisen heti alkuunsa ja voi aiheuttaa sosiaalisia taustaoletuksia tai stereotyyppioita ”muista”. Syntyneet väärinymmärrykset saattavat puolestaan vahvistaa oletuksia vähemmistöryhmän edustajien kokemasta rasismista ja syrjinnästä, vaikka natiivipuhujan tarkoitusperät olisivat olleet hyvät. (Lindberg 2003: 162.) Edellä mainittujen reagoitintapojen lisäksi tutkimukseni opiskelijat kuvaavat, että suomalaisia voi olla vaikea lähestyä, ja osa kokee, että heidän puhetapansa huvittaa suomalaisia:

- (103) *He saikahtavat ensin mutta sitten he tulevat lähenpanä Ja puhuvat sinulle niin hyvin että kaikkien ennakkoluulu menee pois, Ja vieme hyvää aikaa.* (Som8N)
 (104) *aika hyvin mutta **jouskus suomalaiset ovat vaikea esime ei tutustua helposti toise kanssa*** (Dar17M)
 (105) *hauska heille ja naura joskus* (Dar19M)
 (106) *Heille ehka vähän hasuullta koska mä puhun kirjakeilla.* (Dar1M)

Som8N kertoo, että suomalaiset säikähtävät aluksi, kun heitä lähestyy. Kuitenkin sen jälkeen, kun ennakkoluulot hälvenevät, suomalaisten kanssa on mukava viettää aikaa. Ihmisryhmien välisten ennakkoluulojen vähentäminen onnistuu niin sanotun kontaktihypoteesin mukaan parhaiten siten, että eri ryhmistä tulevat ihmiset tutustuvat toisiinsa (Jaakkola 2009: 28). Toisaalta Dar17M on kokenut, että juuri suomalaisiin tutustuminen on vaikeaa (ks. Partanen 2012: 55). Dar19M ja Dar1M kertovat, että heidän puhetapansa on suomalaisista hauska ja saattaa naurattaa suomalaisia. Kirjakiielellä puhuminen voi tuntua natiivipuhujasta hassulta, koska yleensä keskustelut käydään puhekiielellä.

4.3.3. Likertin asteikon tuloksia kielikäsitteistä ja -asenteista

Tässä luvussa esittelen kyselylomakkeessani olleen Likertin asteikon (ks. luku 2.4.) tuloksia opiskelijoiden kielikäsitteistä ja -asenteista. Likertin asteikon tulokset olen esittänyt prosentteina (ks. liite 3). Tarkastelen seuraavaksi jokaisen väittämän tuloksia tarkemmin.

1. väittämään, *Pidän suomen kielen opiskelusta*, suurin osa opiskelijoista (73,8 %) on valinnut väittämän *täysin samaa mieltä*, ja 23,8 % opiskelijoista on valinnut vaihtoehdon *jokseenkin samaa mieltä*. Vain 2,4 % opiskelijoista on vastannut vaihtoehdon *jokseenkin eri mieltä*, eikä kukaan ole valinnut vaihtoehtoa *täysin eri mieltä*. Näyttää siis siltä, että tutkimukseni opiskelijoilla on pääsääntöisesti myönteinen asenne suomen kielen opiskeluun, mitä tukevat myös luvun 4.1. tulokset suomen kielen osaamisen merkityksestä. Opiskelusta pidetään, koska suomen kielen taito koetaan tärkeäksi. Samansuuntaisia tuloksia on saanut myös Niskanen (2014: 62), jonka tutkimuksen monella maahanmuuttajanuorella oli hyvä motivaatio suomen kielen opiskeluun, koska he pitivät kielenopiskelua tärkeänä, vaikka osa kokikin suomen opiskelun vaikeaksi. Toisaalta Kyllösen (2015: 74) tutkimuksen osa maahanmuuttajainformanteista koki motivaationsa opiskella suomea laskeneen ajan myötä, koska opetus oli heidän mielestään liian perinteistä ja siksi epämieluisaa. Tämän perusteella S2-opettajan onkin tärkeää kiinnittää huomiota siihen, miten kieltä opettaa, jotta opiskelijoiden motivaatio säilyisi.

2. väittämän, *Minua ärsyttää, kun suomalainen puhuu minulle englantia*, tuloksissa on enemmän hajontaa kuin 1. väittämän tuloksissa. Kolmasosa opiskelijoita (33,3 %) on väitteen kanssa *täysin samaa mieltä*, ja melkein vastaava määrä (35,7 %) opiskelijoista on *jokseenkin samaa mieltä*. 14,3 % informanteista on *jokseenkin eri mieltä* ja 16,7 % *täysin eri mieltä* väittämän kanssa. Noin kaksi kolmasosaa (69,0 %) opiskelijoista kokee siis jollakin tasolla ärsyttävänä sen, kun suomalainen puhuu hänelle englantia. Yksi kolmasosa ei taas koe asiaa erityisen ärsyttävänä. Suomen kielen oppimista rajoittavana tekijänä onkin pidetty sitä, että kieltä ei pääse käyttämään, koska keskustelut suomalaisten kanssa käydään usein englanniksi (ks. Partanen 2012: 58, 62; Korhonen 2012: 148). Suo-

malaiset todennäköisesti olettavat, että vasta vähän suomea osaava maahanmuuttaja puhuu kuitenkin englantia, jota pidetään kansainvälisenä kielenä, vaikka maahanmuuttaja ei välttämättä osaa englantia sen paremmin kuin suomeakaan (ks. esimerkki 101).

3. väittämä, *Maahanmuuttajan pitää osata suomen puhekieltä*, on saanut selkeästi kannatusta: 63,4 % opiskelijoista on *täysin samaa mieltä*, 26,8 % *jokseenkin samaa mieltä* ja 9,8 % *jokseenkin eri mieltä*. Kuten luvusta 4.2.2. käy ilmi, suomen kielen puhuminen tuottaa opiskelijoille vaikeuksia muun muassa sen vuoksi, että suomalaiset puhuvat puhekieltä. Luultavasti juuri tästä syystä suurin osa opiskelijoista ajattelee, että suomen puhekielen osaaminen on välttämätöntä maahanmuuttajalle. Sitä, että informantit kannattavat selkeästi suomen puhekielen osaamista, tukevat myös Airisniemen (2017: 75) tutkimustulokset, joiden mukaan moni maahanmuuttajainformanteista arvosti murteellista suomen kielen puhetta. Myös niiden informanttien, jotka ajattelivat, että murteellinen puhe ei ole ”oikeaa” suomen kieltä, suhtautuminen puhekieliseen ja murteelliseen puheeseen oli yleensä kuitenkin melko positiivista. (Airisniemi 2017: 75.)

Väittämään 4, *Suomalaiset eivät aina ymmärrä minua, kun puhun*, 9,5 % opiskelijoista on vastannut *täysin samaa mieltä*, 38,1 % opiskelijoista on vastannut *jokseenkin samaa mieltä*, kun taas 23,8 % on *jokseenkin eri mieltä* ja 28,6 % on vastannut *täysin eri mieltä*. Noin puolet vastaajista (47,6 %) on siis väittämän kanssa samoilla linjoilla, kun taas puolet (52,4 %) on eri mieltä. Ymmärtämishäiriöt liittyvät opiskelijan kielitaitoon, mikä varmasti vaihtelee tutkimukseeni osallistuneiden opiskelijoiden kesken. On todennäköistä, että hyvin suomea osaava opiskelija kokee, ettei ymmärtämishäiriöitä juuri synny. 5. väittämän, *Haluan oppia lisää suomea*, tulokset ovat hyvin yhteneviä: 92,9 % informanteista on väittämän kanssa *täysin samaa mieltä* ja 7,1 % *jokseenkin samaa mieltä*. Suomen kielen osaaminen on informanteille merkittävää niin tämänhetkisen elämän kuin tulevaisuudenkin kannalta (ks. luku 4.1.), minkä vuoksi motivaatio oppia suomea näyttäisi olevan korkea.

6. väittämä, *Äidinkieleni on minulle tärkeämpi kuin suomen kieli*, on jakanut opiskelijoiden mielipiteitä. *Täysin samaa mieltä* on 28,6 % vastaajista, *jokseenkin samaa mieltä* 28,6 %, *jokseenkin eri mieltä* 26,2 % ja *täysin eri mieltä* 16,7 %. Vastausten perusteella näyttää siltä, että suurin osa (57,2 %) opiskelijoista pitää äidinkieltään tärkeämpänä kuin suomen

kieltä. Toisaalta melkein 17 % opiskelijoista on täysin eri mieltä väittämän kanssa, mikä antaa ymmärtää, että heille suomen kieli on tärkeämpi. Myös Niskasen (2014: 56) tutkimuksessa osa maahanmuuttajanuorista koki äidinkiellensä olevan tärkeämpi kuin suomen kieli, kun taas osa piti suomen kieltä tärkeämpänä, koska sitä tarvitaan kommunikointiin.

7. väittämän, *Ajattelen, että olen suomalainen*, vastaukset jakautuvat näin: 16,7 % opiskelijoista on *täysin samaa mieltä*, 35,7 % *jokseenkin samaa mieltä*, 23,8 % *jokseenkin eri mieltä* ja 23,8 % *täysin eri mieltä*. Noin puolet (52,4 %) opiskelijoista on väittämän kanssa samaa mieltä ja noin puolet (47,6 %) eri mieltä. Noin puolet opiskelijoista siis identifioivat itsensä ainakin jossakin määrin suomalaisiksi ja noin puolet eivät. Weckström on tutkimuksessaan pohtinut, kuinka tärkeässä roolissa kieli on etnisen identiteetin kannalta. Hänen tutkimuksensa informantit, toisen sukupolven Ruotsissa asuvat suomalaiset, yhdistivät suomen kielen suomalaisuuden määritelmään. (Weckström 2011: 90, 152.) Vaikka tutkimuksessani ei selviä, millä perusteilla opiskelijoiden kieli-identiteetti muodostuu, on mahdollista, että mitä paremmin opiskelija osaa suomea, sitä vahvemmin hän identifioi itsensä suomalaiseksi. Iskanius on tutkinut venäjänkielisten maahanmuuttajanuorten kieli-identiteettiä. Hänen tutkimuksensa informantit identifioituivat vahvemmin venäjänkielisiksi ja venäjän kieleen kuin suomenkielisiksi ja suomen kieleen; toisaalta suurimman osan identiteetteihin kuuluivat kiinteästi sekä suomalaisuus että venäjäisyys. (Iskanius 2002: 200, 208, 215.) Nämä tulokset tukevat tämän tutkimuksen tuloksia, joissa suomalaiseksi identifioituminen on jakautunut melko tasaisesti. On todennäköistä, että ne opiskelijat, jotka ovat vastanneet *jokseenkin samaa mieltä* tai *jokseenkin eri mieltä*, identifioivat itsensä osittain suomalaisiksi ja osittain jonkin muun maan kansalaisiksi. Iskaniuksen mukaan maahanmuuttajan halua ylläpitää omaa kieli- ja kulttuuri-identiteettiä pidetään tavallisena, mutta kokemukset uuteen maahan muutosta ovat yksilöllisiä. Samalla uudet tilanteet ja kontaktit muovaavat maahanmuuttajan identiteettiä läpi koko elämän. (Iskanius 2002: 200.)

Väittämän 8, *En tarvitse suomen kieltä Suomessa*, tulokset ovat myös yksiselitteisesti ja kautuneita: *täysin eri mieltä* on 88,1 % opiskelijoista, *jokseenkin eri mieltä* 4,8 % ja *täysin samaa mieltä* 7,1 %. Suurin osa opiskelijoista ajattelee, että Suomessa tulee osata suomea (ks. luku 4.1.1.). Vain 7,1 % on täysin samaa mieltä väittämän kanssa. On mahdollista,

että he kokevat, että Suomessa tulee toimeen myös englannin kielellä, jolloin suomen kielen osaaminen ei ole pakollista. Maahanmuuttaja, joka osaa englannin kieltä, ei välttämättä joudu harjoittelemaan suomea, tai hän ei yksinkertaisesti pääse kieleen käsiksi, koska suomalaiset puhuvat hänelle aina englantia (Pälli & Latomaa 1997: 43).

9. väittämä, *Suomalaiset puhuvat kanssani yleensä suomea*, on saanut selkeää kannatusta. 43,9 % opiskelijoista on väittämän kanssa *täysin samaa mieltä* ja 41,5 % *jokseenkin samaa mieltä*. Vain 12,2 % vastaajista on *jokseenkin eri mieltä* ja 2,4 % *täysin eri mieltä*. Tutkimukseeni osallistuneiden opiskelijoiden kielitaito on arviolta vähintään A2.1-tasoa, joten heidän kielitaitonsa on ainakin peruskielitaidon alkuvaiheessa (ks. luku 3.1.). Tällöin lyhyiden vuoropuhelujen aloittaminen ja päättäminen tulisi onnistua suomen kielellä, vaikka puheessa voikin olla paljon vääriä aloituksia ja taukoja, ja ääntämisvirheet voivat aiheuttaa ymmärtämisiongelmiä (Kielitaidon tasojen kuvausasteikko).

10. väittämän, *Suomen kielestä on minulle hyötyä tulevaisuudessa*, kanssa suurin osa opiskelijoista (85,7 %) on *täysin samaa mieltä*, 11,9 % *jokseenkin samaa mieltä* ja 2,4 % *jokseenkin eri mieltä*. Vastausten perusteella opiskelijat näyttäisivät suhtautuvan suomen kieleen ja sen hyödyllisyyteen hyvin positiivisesti. Tätä tukee sekin, että jo luvussa 4.1. opiskelijat kuvasivat tarvitsevansa suomen kieltä joka paikassa elämässään ja haluavansa jäädä Suomeen asumaan, opiskelemaan ja töihin. Samansuuntaisia tuloksia ovat saaneet myös Pälli ja Latomaa (1997: 45).

4.4. Tulosten yhteenvetoa

Seuraavaksi kokoan yhteen tutkielmani keskeisimpiä tuloksia. Käyn tuloksia läpi tutkimuskysymys kerrallaan. Tämän jälkeen luvussa 4.5. arvioin tutkimukseni onnistumista.

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni *Mitä maahanmuuttajaopiskelijat ajattelevat suomen kielen osaamisesta ja sen merkityksestä?* sain tulokseksi, että valtaosa (n = 40) informanteista pitää suomen kielen osaamista todella tärkeänä. Perustelut suomen kielen osaamisen merkitykselle jakautuvat neljään pääryhmään: 1) Maassa maan tavalla, 2) Kieli kommunikoinnin ja elämänhallinnan perustana, 3) Kieli avaa ovet yhteiskuntaan ja

4) Kielitaidosta on apua. Ensimmäisessä pääryhmässä opiskelijat liittävät suomen kielen merkityksen siihen, että he haluavat asua Suomessa tulevaisuudessakin ja että suomea täytyy osata, koska se on maan kieli. Lisäksi informantit korostavat, että suomen kielen osaaminen on välttämätöntä ja ilman kielitaitoa Suomessa eläminen on vaikeaa. Toisessa pääryhmässä opiskelijat kirjoittavat suomen kielestä kommunikoinnin ja elämänhallinnan näkökulmista. Heidän mielestään suomea tarvitaan ihmissuhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen sekä omien asioiden hoitamiseen. Keskeistä on se, että maahanmuuttajaopiskelijat kokevat tarvitsevänsä suomea joka paikassa, minkä vuoksi kieli on heille tärkeä.

Kolmannessa pääryhmässä opiskelijat tuovat esiin näkökulmia siitä, että kielitaidolla on välinearvoa, eli siitä on selvää hyötyä informanteille: kun osaa suomen kieltä, voi päästä opiskelemaan ja töihin Suomessa. Samansuuntaisia tuloksia on saatu aiemminkin (Partanen 2012: 42; Niskanen 2014: 50). Monet informantit vaikuttavat toivovan omalta tulevaisuudeltaan etenkin työ- ja opiskelupaikkaa (ks. Pälli & Latomaa 1997: 45). Lisäksi suomen kielen avulla integroidutaan suomalaiseen yhteiskuntaan, eli suomen kieli avaa yhteiskunnallisia lukkoja, mikä on myös havaittu aiemmissä tutkimuksissa (Partanen 2012: 40; Karayilan ym. 2017: 189). Neljännessä pääryhmässä informantit korostavat suomen kielen osaamisen ylipäänsä auttavan heitä elämässään ja mahdollistavan esimerkiksi paremman tulevaisuuden. Tutkimukseni maahanmuuttajaopiskelijat suhtautuvat siis suomen kieleen positiivisesti, koska kieli on heille merkittävä monesta syystä: tulosten perusteella voidaan olettaa, että opiskelijat näkevät suomen kielen työkaluna tulevaisuudensuunnitelmiansa toteuttamiseen.

Toisen tutkimuskysymykseni *Mitkä suomen kielen osa-alueet mielletään helpoiksi ja mitkä vaikeiksi? Millä perusteella?* tulosten perusteella näyttää siltä (ks. kuvio 1), että informantit pitävät suomen kielen kolmena helpoimpana osa-alueena lukemista (22,7 %), puhumista (18,8 %) ja kirjoittamista (18,8 %), kun taas vaikeimmat osa-alueet ovat kieliooppi (25,0 %), kirjoittaminen (21,3 %) ja puhuminen (17,5 %). Mielenkiintoista on, että osittain samat kielen osa-alueet mielletään sekä helpoimmiksi että vaikeimmiksi. Lisäksi informantit ovat valinneet useamman suomen kielen osa-alueen helpoksi (n = 128) kuin vaikeaksi (n = 80). Tämä kertoo mahdollisesti siitä, että informanttien mielestä suomen kielessä on enemmän helppoja asioita kuin vaikeita asioita.

Suomen kielestä helppoa tekee informanttien mielestä yleisestikin se, että he opiskelevat paljon suomea koulussa ja vapaa-ajalla. Lukemista ja kirjoittamista pidetään helppoina, koska suomen kieltä kirjoitetaan niin kuin luetaan, eli kirjain-äännevastaavuus tukee kielenoppimista. Somalinkieliset informantit toteavat myös, että lukemista ja kirjoittamista helpottaa somalin kielen ja suomen kielen samankaltaisuus. Opiskelijat kertovat puhuvansa paljon suomen kieltä ystäviensä kanssa ja koulun ulkopuolella, mikä tekee puhumisesta helppoa. He ovat siis tottuneita kielenkäyttäjiä.

Suomen kieli koetaan yleisesti vaikeaksi, koska kieli on vieras. Kaikkein vaikeimmaksi suomen kielen osa-alueeksi mielletty kielioppi on vaikeaa esimerkiksi, koska se on ainutlaatuinen ja poikkeaa paljon oman äidinkielen kieliopista. Kieliopissa vaikeaa on myös taivutuksen paljous: ei riitä, että osaa jokaisesta sanasta perusmuodon, vaan pitää osata esimerkiksi yksikön ja monikon kaikki muodot (ks. myös Korhonen 2012: 79). Erään informantin mukaan se, ettei ole opiskellut omalla äidinkielellään samoja kielioppiasioita kuin suomen kielellä, tekee kieliopista vaikeaa. Kirjoittamisessa äänneiden kestot koetaan vaikeiksi samoin kuin se, että kirjoittaessa tulee muistaa kieliopin oikeellisuus ja sanasto. Suomen kielen puhumisesta tekee vaikeaa se, että suomalaiset puhuvat nopeasti (ks. Kylönen 2015: 69) ja he puhuvat puhekieltä. Myös se, että puhe- ja kirjakieli poikkeavat toisistaan, mainitaan erääksi syyksi puhumisen vaikeuteen. Puhe- ja kirjakielen eroavaisuus on esitetty aiemminkin suomen vaikeaksi piirteeksi (Korhonen 2012: 133; Partanen 2012: 46). Opiskelijat tuovat esiin, että puhumista ei pääse harjoittelemaan suomalaisten kanssa, koska suomalaiset eivät puhu niin paljon ja ovat ujoja (ks. Partanen 2012: 55).

Kolmannen tutkimuskysymykseni *Millaisia käsityksiä opiskelijoilla on suomen kielen käyttämisestä? Millaisia asenteita heillä on kielen käyttämistä kohtaan?* tuloksia olen käsitellyt kolmessa pääryhmässä: 1) Miltä suomen puhuminen tuntuu? 2) Suomalaisten reaktioita maahanmuuttajien suomen puhumiseen ja 3) Likertin asteikon tuloksia kielikäsitteistä ja -asenteista. Maahanmuuttajaopiskelijat näyttävät suhtautuvan suomen kielen puhumiseen melko myönteisesti, sillä kaikkien evaluaatioiden keskiarvot *tutulta-vieraalta*-vastakohtaparia (-0,4) lukuun ottamatta ovat saaneet positiiviset lukuarvot (ks. kuvio 2). Puhumisen vieraus johtunee ymmärrettävistä syistä siitä, ettei suomi ole informanttien äidinkieli. Todennäköisesti informantit ovat tottuneet käyttämään suomen kieltä joka paikassa, joten kielen puhuminen koetaan pääsääntöisesti myönteiseksi asiaksi.

Opiskelijat esimerkiksi ajattelevat, että kielen puhuminen tuntuu todella *hyvältä* (1,5) ja *tärkeältä* (1,5). Suomen puhumista ei pidetä kovin helppona tai vaikeana (0,3). Myös sivulla 41 esittelemäni tulokset siitä, että informantit ovat valinneet useamman suomen kielen osa-alueen helpoksi kuin vaikeaksi, antavat viitteitä siitä, ettei suomi olisi heidän mielestään erityisen vaikea kieli. Tulosten perusteella näyttäisikin siltä, että käsitys suomen kielestä vaikeana kielenä oppia on vain myytti. Myös Korhonen (2012: 270) on saanut tuloksia, joiden mukaan suomi ei olisikaan kovin vaikea kieli koulutettujen kielenoppijoiden näkökulmasta.

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella suomalaiset reagoivat maahanmuuttajaopiskelijoiden suomen kielen puhumiseen pääsääntöisesti melko hyvin. Niemelän (2016: 99; ks. Derwing & Munro 2009: 194, 197) mukaan suomalaiset suhtautuvat maahanmuuttajan puheeseen sitä myönteisemmin, mitä ymmärrettävämpää se on. Informanttini ovat kokeneet suomalaisten reaktiot myönteisiksi esimerkiksi silloin, kun suomalainen ilahtuu heidän puhuessaan suomea, kannustaa heitä kielen puhumisessa tai mukauttaa vuorovaikutustapojaan ja ottaa keskustelukumppaninsa tällä tavoin huomioon. Jotkut opiskelijat kertovat, että suomalaiset reagoivat normaalisti ja esimerkiksi puhuvat heille suomea, jolloin reaktioiden voidaan nähdä olevan neutraaleja. Osa opiskelijoista on sitä mieltä, että reaktiot vaihtelevat ihmisestä riippuen: osa suomalaisista esimerkiksi puhuu maahanmuuttajille ja osa ei. Eräs opiskelija kertoo, että hän on tavannut rasistisesti reagoivia suomalaisia vain harvoin. Jotkut opiskelijat ajattelevat, etteivät suomalaiset aina ymmärrä heitä, ja eräs informantti on sitä mieltä, että suomalaiset ärsyyntyvät hänen puheestaan. Kantasuomalaisia vaikuttaakin ärsyttävän se, jos maahanmuuttajan puhetta ei ymmärrä tai ymmärtämisen eteen pitää nähdä vaivaa (Niemelä 2016: 95, 2019: 232). Joidenkin opiskelijoiden mukaan suomalaiset puhuvat heille englantia tai käyttävät sitä apukielenä, jos ymmärtämistä vaikeuksia ilmenee. Osa opiskelijoista tuo esiin, että suomalaiset ovat vaikeasti lähestyttäviä, ja joidenkin mielestä maahanmuuttajien puhetapa huvittaa suomalaisia. Tärkeää onkin tiedostaa, mikä vaikutus natiivipuhujalla on kielenoppijan oppimisprosessiin ja motivaatioon: suomea äidinkielenään puhuva voi tukea maahanmuuttajaa suomen puhumisessa ja kannustaa häntä siinä.

Likertin asteikon (ks. liite 3) tuloksista ilmenee, että lähes kaikki (97,6 %) opiskelijat pitävät suomen kielen opiskelusta ainakin jossakin määrin, eli he suhtautuvat myönteisesti kielen opiskeluun. Kaikki opiskelijat ovat ainakin osittain sillä kannalla, että he haluavat oppia lisää suomen kieltä. Tästä voidaan päätellä, että heidän motivaationsa kielenoppimiseen on hyvä. Reilut kaksi kolmasosaa (69 %) opiskelijoista kokee jollakin tasolla ärsyttävänä sen, kun suomalainen puhuu heille englantia. Toisaalta enemmistö (85,4 %) informanteista kokee ainakin jossakin määrin, että suomalaiset puhuvat heille tavallisesti suomea. Suurin osa (90,2 %) opiskelijoista on täysin tai osittain sitä mieltä, että maahanmuuttajan on välttämätöntä osata suomen puhekieltä. Noin puolet (47,6 %) opiskelijoista kokee ainakin jossakin määrin, että suomalaiset eivät aina ymmärrä heitä, kun he puhuvat. Enemmistö opiskelijoista (57,2 %) on täysin tai osittain sitä mieltä, että heidän äidinkiellensä on heille suomen kieltä tärkeämpi, vaikka toisaalta melkein 17 % on täysin vastakkaista mieltä. Myös osa Niskasén tutkimuksen maahanmuuttajanuorista piti suomen kieltä tärkeämpänä kielenä kuin heidän äidinkieltään, koska he tarvitsevat ja käyttävät suomea enemmän. Osa nuorista puolestaan koki äidinkiellensä tärkeimmäksi kieleksi itselleen. (Niskanen 2014: 56.) Noin puolet (52,4 %) tämän tutkimuksen opiskelijoista kokee ainakin jossakin määrin olevansa suomalaisia, kun taas noin puolet (47,6 %) on eri mieltä. Enemmistö (92,9 %) opiskelijoista on täysin tai osittain sitä mieltä, että he tarvitsevat Suomessa suomen kieltä. Opiskelijat ovat lähes yksimielisiä (97,6 %) siitä, että suomen kielestä on heille hyötyä tulevaisuudessa.

4.5. Tutkimuksen arviointia

Vaikka tutkimukseni tulokset eivät ole yleistettävissä pienen tutkimusjoukon ($n = 42$) vuoksi, pidän tuloksia kuitenkin suuntaa antavina. Tätä päätelmää tukee sekin, että aiemmissa tutkimuksissa (ks. esim. Korhonen 2012; Partanen 2012; Niskanen 2014; Karayilan ym. 2017) on saatu samansuuntaisia tuloksia. Se, että tutkija kuvaa tarkasti tutkimuksensa eri työvaiheita, lisää kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta (Hirsjärvi 2010: 232). Olen pyrkinyt systemaattisesti kuvaamaan tutkimukseni toteuttamisen kaikkia vaiheita. Olen myös perustellut kaikki tutkimustani koskevat valinnat.

Pidän tutkimustuloksiani melko luotettavina. On kuitenkin mahdollista, että tuloksia on voinut vääristää esimerkiksi oma asemani opettajana. Tällöin puhutaan sosiaalisen suotavuuden aiheuttamasta vääristymästä, mikä tarkoittaa sitä, että informantit antavat vastauksia, joiden he uskovat olevan yleisesti hyväksyttäviä, eivätkä paljasta oikeita asenteita (Garret 2010: 44). En ole itse opettanut kaikkia tutkimukseni maahanmuuttajaopiskelijoita, mutta se, että he tiesivät minun olevan opettaja, on voinut vaikuttaa siihen, että he eivät ole vastanneet täysin totuudenmukaisesti kaikkiin kysymyksiin, vaan ovat halunneet esimerkiksi miellyttää minua vastauksillaan. Tämän lisäksi tutkimukseeni valikoituneet informantit, peruskoulua suorittavat nuoret ja aikuiset maahanmuuttajat, ovat lähtökohtaisesti jo aika hyvin yhteiskuntaan integroituneita. Heidän suhtautumisensa suomen kieltä kohtaan ja käsityksensä siitä ovat varmasti myönteisemmät kuin esimerkiksi sellaisen maahanmuuttajaryhmän, joka ei ole päässyt Suomessa kouluun tai töihin. Tämä on väistämättä vaikuttanut saamiini tuloksiin.

On mahdotonta arvioida, kuinka paljon informanttien suomen kielen taidolla on ollut vaikutusta tuloksiin. Tutkimuksen validiutta voi heikentää esimerkiksi se, että informantit ovat ymmärtäneet osan kyselylomakkeen kysymyksistä eri tavalla kuin tutkija on ajatellut, vaikka lomakkeen kaikkiin kysymyksiin olisikin vastattu (Hirsjärvi 2010: 231–232). Pyrin aineistonkeruutilanteessa selittämään kyselyni kysymyksiä ja vaikeita sanoja opiskelijoille, mutta on silti mahdollista, etteivät kaikki ole täysin ymmärtäneet kaikkia kysymyksiä tai kysymystyyppejä, mikä voi vääristää tuloksia. Lisäksi kyselylomakkeeni on huomattavan pitkä, ja sen täyttämiseen kului osalla opiskelijoista jopa 1,5 tuntia aikaa, joten vastaamiseen keskittyminen on voinut kärsiä lomakkeen täyttämisen loppuvaiheessa. Kyselylomakkeen testaaminen etukäteen esimerkiksi muutamalla maahanmuuttajaopiskelijalla olisi voinut olla järkevää, koska samalla olisi voinut arvioida lomakkeen toimivuutta. Pilotoinnin perusteella kyselylomaketta olisi voinut lyhentää ja vastaavasti pyytää useampaa opiskelijaa vastaamaan siihen, jotta aineistosta olisi tullut tarpeeksi kattava.

Kyselytilanteessa sain yhdestä kysymyksestä muutaman kerran kritiikkiä. Se on kyselyn toisen osion kohta 6. *Jos asuu Suomessa, pitääkö sinun mielestäsi osata suomea? Miksi / Miksi ei?* Pari opiskelijaa piti kysymystä turhana ja sanoi minulle kysymyksen olevan

tyhmä ilmeisesti siksi, että heidän mielestään Suomessa on lähes välttämätöntä osata suomen kieltä (ks. myös esimerkki 3). Lisäksi lomakkeen toisen osion 7. kysymys *Ajattelko, että voit tulevaisuudessa käyttää suomea työssäsi / opinnoissasi?* oli lähtökohtaisesti huonosti muotoiltu, sillä tähän kysymykseen moni opiskelijoista oli vastannut vain yhdellä sanalla, kuten *Joo* tai *Kyllä*, joten vastaukset eivät olleet kovin informatiivisia. Vaikka kyselylomakkeeseen ja kyselytilanteeseen sisältyy omat rajoituksensa, koen, että yleisesti kyselytilanne sujui hyvin ja opiskelijat vaikuttivat motivoituneilta vastaamaan. Kyselylomake aineistonkeruuvälineenä oli toimiva, sillä aineistoa kertyi riittävästi ja osa opiskelijoista oli innostunut kirjoittamaan perusteellisia vastauksia.

Koen, että olen noudattanut työssäni tutkimuksenteon eettisiä periaatteita hyvin (ks. luku 3.2.). Esittelin informanteilleni tutkimukseni aiheen ja kerroin, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista eikä yksittäistä opiskelijaa voi tunnistaa tutkimuksesta. Se, että informanteille luvataan heidän yksityisyytensä säilyminen tutkimuksessa, vähentää todennäköisyyttä sille, että he antaisivat sosiaalisesti suotavia vastauksia (Garret 2010: 44–45). Lisäksi pyysin alaikäisiltä informanteilta huoltajan luvan osallistua tutkimukseen.

Tutkimukseni tarjoaa tärkeää tietoa maahanmuuttajaopiskelijoiden kielikäsitteistä ja -asenteista. Tuloksia voidaan hyödyntää esimerkiksi suomi toisena kielenä -opetuksen suunnittelussa ja kehittämisessä: S2-opetuksessa voidaan huomioida, mitkä kielen osa-alueet opiskelijat kokevat erityisen vaikeiksi ja pohtia, mitä didaktisia keinoja voitaisiin käyttää niiden opettamisessa. Tärkeää on myös ottaa huomioon natiivipuhujan vaikutus kielenoppijan oppimiseen ja motivaatioon. Kuten tuloksistani käy ilmi, osa suomalaisista puhuu maahanmuuttajille englantia tai vaihtaa keskustelukielen englantiin, jos ymmärtämisongelmia tulee vastaan. Toisaalta opiskelijoiden mukaan juuri puhuminen on yksi vaikeimmista suomen kielen osa-alueista, minkä yhtenä syynä on se, että suomalaiset eivät puhu paljon. Korhonen (2012: 276–277) on myös pohtinut tutkimuksessaan, miten S2-oppijan ja natiivipuhujan luonnollisia vuorovaikutustilanteita voisi opetuksen avulla lisätä. Hänen mukaansa erityisesti suomalaisten koodinvaihtoa suomesta englantiin tulisi tutkia, jotta voitaisiin selvittää, millaiset kielelliset piirteet aiheuttavat koodinvaihdon ja voitaisiinko niihin vaikuttaa opetuksellisin keinoin.

5. PÄÄTÄNTÖ

Tässä sivuaineen tutkielmassani olen tarkastellut Oulussa peruskoulua suorittavien nuorten ja aikuisten maahanmuuttajaopiskelijoiden käsityksiä suomen kielen osaamisen merkityksestä ja kielen käyttämisestä. Olen myös tutkinut, mitkä suomen kielen osa-alueet opiskelijat kokevat helpoiksi ja mitkä vaikeiksi. Tutkielmani aihe on ajankohtainen, sillä maahanmuuttajien määrä väestössä kasvaa koko ajan. Lisäksi S2-opettajana koen, että on tärkeää saada tietoa siitä, mitä muualta tulleet opiskelijat ajattelevat suomen kielestä.

Tutkimusaineistoni on kerätty kyselylomakkeiden avulla, ja se koostuu 42:n maahanmuuttajaopiskelijan vastauksista. Aineisto on kerätty keväällä 2018 eräästä oululaisesta oppilaitoksesta, jossa järjestetään aikuisten perusopetusta. Tutkimukseen osallistuneet informantit ovat kotoisin Afganistanista, Eritreasta, Irakista, Kongosta, Somaliasta ja Syyriasta. Kyselyhetkellä he olivat opiskelleet suomea noin 1,5–4 vuotta. Tutkielmani edustaa kansanlingvistiikkaa, joka tarkastelee maallikoiden kielikäsitteitä. Aineiston analysoinnissa olen hyödyntänyt sekä sisällönanalyysia että aineiston kvantifiointia.

Tutkimukseni informantit pitävät suomen kielen osaamista todella tärkeänä. Suomen kielen osaamisen merkitys perustuu siihen, että informantit haluavat asua Suomessa jatkossakin ja he haluavat päästä jatko-opiskelemaan sekä töihin. Osa kokee, että Suomessa on välttämätöntä osata suomea, koska se on kieli, jota maassa puhutaan. Suomen kieltä tarvitaan oman elämän hallintaan sekä ihmissuhteiden luomiseen että ylläpitämiseen. Suomen kielen osaaminen mahdollistaa siten omien tulevaisuudensuunnitelmien toteuttamisen ja yhteiskuntaan integroitumisen. Suomen kieli on informanteille merkityksellinen, koska sitä tarvitaan elämän jokaisella osa-alueella.

Opiskelijat pitävät suomen kielen helpoimpina osa-alueina lukemista, kirjoittamista ja puhumista, kun taas vaikeimmat kielen osa-alueet ovat kielioppi, kirjoittaminen ja puhuminen. Mielenkiintoista on, että osittain samat kielen osa-alueet nähdään sekä helpoimpina että vaikeimpina ja opiskelijat ovat valinneet useamman suomen kielen osa-alueen helpoksi kuin vaikeaksi. Lukemista pidetään helppona suomen kirjain-äännevastaavuuden vuoksi. Kielioppi on puolestaan vaikeaa, koska suomen kielessä on paljon taivutusmuotoja. Opiskelijat suhtautuvat suomen kielen puhumiseen melko myönteisesti. Kielen

puhumista ei pidetä kovin vaikeana eikä helppona. Tulosten perusteella käsitys siitä, että suomen kieli olisi erityisen vaikea kieli oppia, ei näyttäisi pitävän paikkaansa.

Opiskelijat kokevat, että suomalaiset reagoivat yleensä heidän suomen puhumiseensa melko hyvin. Moni kokee, että suomalaisten reaktiot ovat myönteisiä ja suomalaiset esimerkiksi kannustavat maahanmuuttajaa puhumaan suomea tai mukauttavat vuorovaikutustapojaan huomioidakseen keskustelukumppaninsa. Toisaalta osa opiskelijoista kokee, että suomalaisten reaktiot vaihtelevat hyvistä huonoihin ihmisestä riippuen. Tavallista myös on, että suomalainen puhuu maahanmuuttajalle englantia tai käyttää sitä keskustelun apukielenä.

Opiskelijat asennoituvat pääsääntöisesti hyvin suomen kielen opiskeluun ja haluavat oppia lisää suomea. Enemmistö opiskelijoista ajattelee, että maahanmuuttajan tulee osata suomen puhekieltä. Suurin osa informanteista pitää äidinkieltään tärkeämpänä kuin suomen kieltä, ja noin puolet informanteista kokee olevansa suomalaisia. Noin kaksi kolmasosaa opiskelijoista pitää ärsyttävänä sitä, että suomalainen puhuu heille englantia, mutta toisaalta enemmistö on sitä mieltä, että suomalaiset puhuvat heidän kanssaan yleensä suomea. Vajaa puolet opiskelijoista on sitä mieltä, että suomalaiset eivät aina ymmärrä heitä. Lähes yksimielisesti opiskelijat ovat sitä mieltä, että he tarvitsevat suomen kieltä Suomessa ja suomen kielestä on heille hyötyä tulevaisuudessa.

Jatkossa olisi kiinnostavaa tarkastella aineistostani esiin nousevia asioita, joita ei käsitellä tässä tutkimuksessa. S2-opetuksen kannalta olisi tärkeää saada lisätietoa esimerkiksi siitä, millä tavoin maahanmuuttajaopiskelijat kokevat oppivansa parhaiten suomea ja mitä he ajattelevat suomen puhekielen opettamisen tarpeellisuudesta. Kyselylomakkeeni avulla voisi myös kerätä vastauksia korkeasti koulutetuilta maahanmuuttajilta ja verrata tuloksia jo saamiini tuloksiin: vaikuttaako koulutusaste maahanmuuttajien käsityksiin suomen kielestä? Koska tutkimukseni informanteista suurin osa (35) on miehiä, voisi eroja ja yhtäläisyyksiä eri sukupuolten käsityksissä tarkastella keräämällä lisää vastauksia naisinformanteilta. Vaikka tutkielmani tulokset eivät ole yleistettävissä, antavat ne tärkeää tietoa siitä, mitä suomen kieli maahanmuuttajille merkitsee ja mitä maahanmuuttajat ajattelevat suomen kielen käyttämisestä sekä kielen helpoista että vaikeista osa-alueista. Näitä tietoja voidaan hyödyntää esimerkiksi S2-opetuksen suunnittelussa ja kehittämisessä.

LÄHTEET

TUTKIMUSAINEISTO

42 maahanmuuttajaopiskelijan kyselylomakkeet. Aineisto on tutkijan hallussa.

KIRJALLISUUS

- AHONEN, MONA 2016: ”*Se on aina koko koulun asia.*” *Valo-opettajat perusopetukseen valmistavaa opetusta kehittämässä.* Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto. <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201701131076.pdf> (24.10.2018).
- AIRISNIEMI, ANNE 2017: *Oululaisten korkeakoulutettujen S2-kielenkäyttäjien käsityksiä puhutun suomen variaatiosta.* Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto. <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201801111057.pdf> (18.10.2018).
- ALANEN, RIIKKA 2011: Kysely tutkijan työkaluna. – Paula Kalaja, Riikka Alanen & Hannele Dufva (toim.), *Kieltä tutkimassa. Tutkielman laatijan opas* s. 146–161. Helsinki: Finn Lectura.
- ALI HERSI, LIBAN & MUSSE, ABDI 2013: Suomesta somaliin. – *Kielikello 2.* <https://www.kielikello.fi/-/suomesta-somaliin> (12.2.2019).
- ALLPORT, GORDON 1954: The historical background of modern social psychology. – Gardner Lindzey (toim.), *Handbook of social psychology. Volume 1. Theory and method* s. 3–56. Cambridge, MA: Addison-Wesley.
- DERWING, TRACEY M. – MUNRO, MURRAY J. 2009: Comprehensibility as a factor in listener interaction preferences: Implications for the workplace. – *The Canadian Modern Language Review* 66/2 s. 181–202.
- EAGLY, ALICE H. – CHAIKEN, SHELLY 1993: *The Psychology of attitudes.* Orlando, FL: Harcourt Brace Jovanovich.
- GARRET, PETER 2010: *Attitudes to language.* Key topics in sociolinguistics. Cambridge: Cambridge University Press.
- HAMARA, JENNI 2015: Ei sanoin, vaan teoin. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen maailmalla vaatii eri kulttuurien huomioimista. – *Pakolainen 2* s. 8–10.

- HIRSJÄRVI, SIRKKA 2010: Tutkimustyypit ja aineistonkeruun perusmenetelmät – Sirkka Hirsjärvi, Pirkko Remes & Paula Sajavaara (toim.), *Tutki ja kirjoita* s. 191–220. 15.–16. painos. Helsinki: Tammi.
- 2010: Tutkimuksen reliaaabelius ja validius – Sirkka Hirsjärvi, Pirkko Remes & Paula Sajavaara. (toim.), *Tutki ja kirjoita* s. 231–233. 15.–16. painos. Helsinki: Tammi.
- HOLMA, SARA 2018: *Oululaislukiolaisten käsityksiä suomen murteista*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto. <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201805312000.pdf> (10.12.2018).
- INGO, RUNE 2000: *Suomen kieli vieraan silmin*. Vaasan yliopiston käännösteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisut nro 26. Vaasan yliopisto.
- ISKANIUS, SANNA 2002: Kahden kielen ja kulttuurin labyrintissa – venäjänkielisten maahanmuuttajanuorten kieli-identiteetti – Sirkka Laihiala-Kankainen, Sari Pietikäinen & Hannele Dufva (toim.), *Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti* s. 200–218. Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- JAAKKOLA, MAGDALENA 2005: *Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987–2003*. Työpoliittinen tutkimus 286. Helsinki: Työministeriö.
- 2009: *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta. Asennemuutokset 1987–2007*. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2009/1. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- KALAJA, PAULA 1999: Kieli ja asenteet. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kielenoppimisen kysymyksiä* s. 45–72. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- KARAYILAN, SANNA – WALLIN, ANNA – HARJU-AUTTI, RAISA – ESKOLA, JARI 2017: Kielitaito – avain moneen lukkoon. Maahanmuuttajien näkemyksiä kotoutumisen onnistumiseen vaikuttavista tekijöistä. – Jari Eskola, Tiina Mäenpää & Anna Wallin (toim.), *Eläytymismenetelmä 2017: Perusteema ja 11 muunnelmaa* s.171–195. Tampere: Tampere University Press. http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/102485/Eskola_ym_Elaytymismenetelma_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y (24.10.2018).
- KIELITAIDON TASOJEN KUVAUSASTEIKKO. Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/111628_KIELITAIDON_TASOJEN_KUVAUSASTEIKKO.pdf (12.2.2019).

- KORHONEN, SEIJA 2012: *Oppijoiden suomi. Koulutettujen aikuisten käsitykset ja kompetenssit*. Korjattu laitos. Kielikeskuksen julkaisuja 3. Helsinki: Helda. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38580/oppijoid.pdf?sequence=3&isAllowed=y> (23.1.2019).
- KUNNAS, NIINA 2007: *Miten muuttuu runokyllien kieli. Reaaliaikatutkimus jälkitavujen A-loppuisten vokaalijonojen variaatiosta vienalaismurteissa*. Acta Universitatis Ouluensis B Humora 78. Oulu. Oulu University Press. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514284953.pdf> (6.3.2019).
- 2015: Tutkimus suomalaisten maallikoiden metakielestä. – *Virittäjä* 119 s. 604–608.
- KUULA, ARJA 2011: *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- KYLLÖNEN, TANJA 2015: *Ryhmäkeskustelua valtakielestä: maahanmuuttajien käsityksiä suomesta muuton jälkeen*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/46757/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201509032804.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (22.10.2018).
- LABOV, WILLIAM 1966: *The social stratification of English in New York City*. Washington: Center for Applied linguistics.
- LIEKO, ANNELI 1992: *Suomen kielen fonetiikkaa ja fonologiaa ulkomaalaisille*. Helsinki: Finn Lectura.
- LIESLEHTO, HELKA-MAARIA 2017: *Yhdeksäsluokkalaisten käsityksiä kielen rekistereistä*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto. <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201705111793.pdf> (14.3.2019).
- LINDBERG, INGER 2003: Second language awareness: What for and for whom? *Language Awareness* 12: 3–4 s.157–171.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2002: Suomalaisten murreasenteista. – *Sananjalka* 44 s. 86–109.
- 2014: *Miten suomalaiset puhuvat murteista? Kansanlingvistinen tutkimus meta-kielestä*. Suomi 203. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MILES, MATTHEW – HUBERMAN, MICHAEL 1994: *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. Thousand Oaks. London: Sage.

- NIEDZIELSKI, NANCY A. – PRESTON, DENNIS R. 2000: *Folk linguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- NIEMELÄ, HEIDI 2016: *Oululaisopiskelijoiden asenteet maahanmuuttajien puhumaa suomea kohtaan*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto. <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201603111309.pdf> (17.10.2018).
- 2019: Oululaisopiskelijoiden käsityksiä maahanmuuttajien puhumasta suomesta. – Harri Mantila, Maija Saviniemi & Niina Kunnas (toim.), *Oulu kieliyhteisönä* s. 200–251. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NISKANEN, HEIDI 2014: *Maahanmuuttajanuorten kieli-identiteetti*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto. <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201412162130.pdf> (13.3.2019).
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 2000: Sosiolingvistiikka kielentutkimuksen kentässä – Kari Saja-vaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.). *Kieli, diskurssi & yhteisö. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä* 2 s. 13–38. Jyväskylä: Soveltava kielentutkimuksen keskus.
- NUPPONEN, ANNE-MARIA 2011: *”Savon murre” savolaiskorvin. Kansa murteen havainnoijana*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities and Theology 11. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0354-9/urn_isbn_978-952-61-0354-9.pdf (18.10.2018).
- OPETUSHALLITUS 2017: *Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2017*. http://www.oph.fi/download/184339_Aikuisten_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2017.pdf (23.10.2018).
- PALANDER, MARJATTA 2001: Kansan käsityksistä lingvistiikkaa. – *Virittäjä* 105 s. 147–151.
- PARTANEN, MAIJU 2012: *Matkalla sairaalaan. Maahanmuuttajien käsityksiä suomen kielen oppimisesta sisääntuloammatissa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/38113/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201206271974.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (24.10.2018).
- PAUNONEN, HEIKKI 2009: Suomalaisen sosiolingvistiikan ja kielisosiologian näkymiä. – *Virittäjä* 113 s. 557–570.

- PERUSOPETUSASETUS 1998: *Oppivelvollisuuden ylittäneiden perusopetus*.
8 § 1 mom., muutettu valtioneuvoston asetuksella 136/2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980852#a852-1998> (21.2.2019).
- PRESTON, DENNIS R. 1989: *Perceptual dialectology. Nonlinguists' views of areal linguistics*. Topics in Sociolinguistics 7. Dordrecht: Foris Publications.
- 2004: Folk metalanguage. – Adam Jaworski, Nikolas Coupland & Darius Galasiński (toim.), *Metalanguage: social and ideological perspectives* s. 75–101. Berlin: Mouton de Gruyter.
- 2011: The power of language regard: discrimination, classification, comprehension and production. – *Dialectologia*, Special issue II s. 9–33.
- PÄLLI, PEKKA – LATOMAA, SIRKKU 1997: *Aikuisten maahanmuuttajien suomen kielen taito*. Maahanmuuttajakoulutuksen arviointia. Helsinki: Opetushallitus.
- RAILO, ERKKA 2012: Finland. The slow awakening of immigration policy. – Vít Novotný (toim.), *Opening the door? Immigration and integration in the European Union* s. 421–447. Brussels: Centre for European Studies.
- SALO, HANNI 2008: *Jyväskyläläisten maahanmuuttajataustaisten nuorten aikuisten kokemuksia monikielisyydestä resurssina*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/18936/URN_NBN_fi_jyu-200809155737.pdf?sequence=1 (20.10.2018).
- SAVINIEMI, MAIJA 2015: *On noloa, jos ammattilaiset tekevät tökeröitä kielioppivirheitä. Toimitushenkilökunnan kielenhuoltotiedot, -käytännöt ja -diskurssit*. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 127. Oulun yliopisto.
<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526207773.pdf> (19.10.2018).
- SCHUBERT, CARLA 2013: Kotoutumisen psykologiaa. – Anne Alitolppa-Niitamo, Stina Fågel & Minna Säävälä (toim.), *Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahanmuuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä* s. 63–77. Helsinki: Väestöliitto.
- SIIROINEN, MARI 2002: Maailman vaikein kieli. – Lari Kotilainen & Annukka Varteva (toim.), *Maailman vaikein kieli* s. 147. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SISÄMINISTERIÖ 2018: *Pakolainen pakenee vainoa kotimaassaan*. <http://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset> (23.10.2018).

- TALIB, MIRJA-TYTTI 2005: *Eksotiikkaa vai ihmisarvoa. Opettajan monikulttuurisesta kompetenssista*. Kasvatusalan tutkimuksia 21. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- TARNANEN, MIRJA – SUNI, MINNA 2005: Maahanmuuttajien kieliympäristö ja kielitaito. – Seppo Paananen (toim.), *Maahanmuuttajien elämää Suomessa* s. 9–21. Helsinki: Tilastokeskus.
- TTP = Tieteen termipankki. <http://tieteentermipankki.fi/> (4.3.2019).
- TILASTOKESKUS 2017: *Ulkomaalaistaustaiset*. <http://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaalaistaustaiset.html> (23.10.2018).
- TUOMI, JOUNI – SARAJÄRVI, ANNELI 2018: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- VAATTOVAARA, JOHANNA 2009: *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VAATTOVAARA, JOHANNA – SOININEN-STOJANOV, HENNA 2006: Pääkaupunkiseudulla kasvaneiden kotiseuturajaukset ja kielelliset asenteet – Kaisu Juusela ja Katariina Nisula (toim.), *Helsinki kieliyhteisönä* s. 223–254 Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- WECKSTRÖM, LOTTA 2011: *Representations of Finnishness in Sweden*. *Studia Fennica Linguistica* 16. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- YK:n internetsivut. Suomen YK-liitto. *YK:n jäsenmaat*. <https://www.yk.fi/jasenmaat> (8.2.2019).

LIITE 1. Kyselylomake

1. Ikä: _____ vuotta
2. Ryhmä: _____
3. Sukupuoli (rastita): Mies _____ Nainen _____
4. Kotimaa: _____
5. Äidinkieli: _____
6. Muut kielet, joita osaat: _____

7. Minä vuonna tulit Suomeen? _____
8. Kuinka monta vuotta olet opiskellut suomea? _____
9. Oletko opiskellut äidinkieltäsi kotimaassasi ja / tai Suomessa?
_____ kyllä _____ en

KIELEN OPISKELU JA OPPIMINEN

1. Kuinka tärkeää sinulle on, että osaat suomen kieltä? Ympyröi sopiva vaihtoehto. Perustele.
- a) todella tärkeää
 - b) melko tärkeää
 - c) ei kovin tärkeää

Miksi?

5. Mikä suomen kielen asia on sinulle vaikeaa? Rastita yksi tai useampi vaihtoehto.

- kirjoittaminen
- lukeminen
- puhuminen
- kuunteleminen
- kielioppi (partitiivi, imperfekti...)
- sanasto

Miksi se on vaikeaa?

6. Mikä suomen kielen asia on sinulle helppoa? Rastita yksi tai useampi vaihtoehto.

- kirjoittaminen
- lukeminen
- puhuminen
- kuunteleminen
- kielioppi (partitiivi, imperfekti...)
- sanasto

Miksi se on helppoa?

7. Millä tavalla sinä opiskelet suomea kotona ja vapaa-ajalla?

8. Tarvitseeko sinun mielestäsi koulussa opettaa suomen puhekieltä? Miksi / Miksi ei?

9. Miltä sinusta tuntuu opiskella muita aineita (englantia, yhteiskuntaoppia, matematiikkaa...) suomen kielellä?

10. Kun opiskelet, ajatteletko asiat suomeksi vai omalla äidinkielelläsi?

3. Missä ja milloin tarvitset suomea? Rastita yksi tai useampi vaihtoehto.

___ koulussa

___ töissä

___ kaupassa

___ lääkärissä

___ ystävien kanssa

___ kotona

___ TE-toimistossa

___ Kelassa

___ harrastuksessa

___ jossakin muualla, missä? _____

4. Miltä suomen kielen puhuminen sinusta tuntuu? Rastita sopiva kohta.

1. vaikealta _____ _____ _____ _____ _____ helpolta

2. mukavalta _____ _____ _____ _____ _____ ikävältä

3. innostavalta _____ _____ _____ _____ _____ lannistavalta

4. rentouttavalta _____ _____ _____ _____ _____ stressaavalta

5. tärkeältä _____ _____ _____ _____ _____ turhalta

6. vieraalta _____ _____ _____ _____ _____ tutulta

7. hyvältä _____ _____ _____ _____ _____ huonolta

8. rumalta _____ _____ _____ _____ _____ kauniilta

5. Missä ja milloin käytät omaa äidinkieltäsi suomen kielen sijaan? Kenen kanssa puhut äidinkieltäsi?

6. Jos asuu Suomessa, pitääkö sinun mielestäsi osata suomea? Miksi / Miksi ei?

7. Ajatteletko, että voit tulevaisuudessa käyttää suomea työssäsi / opinnoissasi?

8. Miten suomalaiset reagoivat, kun puhut heille suomea?

9. Mitä mieltä olet? Ympyröi sopiva vaihtoehto.

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä
1. Pidän suomen kielen opiskelusta.	1	2	3	4
2. Minua ärsyttää, kun suomalainen puhuu minulle englantia.	1	2	3	4
3. Maahanmuuttajan pitää osata suomen puhekieltä.	1	2	3	4
4. Suomalaiset eivät aina ymmärrä minua, kun puhun.	1	2	3	4
5. Haluan oppia lisää suomea.	1	2	3	4
6. Äidinkieleni on minulle tärkeämpi kuin suomen kieli.	1	2	3	4
7. Ajattelen, että olen suomalainen.	1	2	3	4
8. En tarvitse suomen kieltä Suomessa.	1	2	3	4
9. Suomalaiset puhuvat kanssani yleensä suomea.	1	2	3	4
10. Suomen kielestä on minulle hyötyä tulevaisuudessa.	1	2	3	4

Kiitos vastauksista!

LIITE 2. Taustatietotaulukko.

Informantti	Ikä	Kotimaa	Äidinkieli	Minä vuonna tullut Suomeen?	Kuinka monta vuotta opiskelut suomen kieltä?
Afa1M	32	Eritrea	afar	2014	3 v
Ara1N	55	Irak	arabia	ei vuosilukua	3,5 v
Ara2N	21	Irak	arabia	2014	noin 4 v
Ara3M	19	Irak	arabia	2014/2015	4 v
Ara4M	19	Irak	arabia	2015	2 v
Ara5N	17	Syyria	arabia	2015	2 v 3 kk
Som1M	33	Somalia	somali	2015	3 v
Som2M	20	Somalia	somali	2016	2 v
Som3M	31	Somalia	somali	2015	noin 2 v
Som4M	18	Somalia	somali	2015	2,5 v
Som5M	18	Somalia	somali	2015	2,5 v
Som6M	22	Somalia	somali	2015	2 v
Som7N	17	Somalia	somali	2016	2 v
Som8N	25	Somalia	somali	2015	2 v
Paš/Dar1M	19	Afganistan	paštu, dari	2015	2 v
Per/Dar1M	18	Afganistan	persia, dari	2015	2 v
Far/Dar1M	19	Afganistan	farsi, dari	2015	2 v
Swa1M	25	Kongo	swahili	2016	1 v 8 kk
Dar1M	18	Afganistan	dari	2015	2,5 v
Dar2M	19	Afganistan	dari	2016	2,5 v
Dar3M	18	Afganistan	dari	2015	2,5 v
Dar4M	18	Afganistan	dari	2015	2 v 7 kk
Dar5M	18	Afganistan	dari	2014	noin 3 v
Dar6M	18	Afganistan	dari	2015	noin 3 v
Dar7M	18	Afganistan	dari	2015	2 v 7 kk
Dar8M	17	Afganistan	dari	2016	2 v
Dar9N	18	Afganistan	dari	2016	melkein 2 v
Dar10M	19	Afganistan	dari	2015	noin 2,5 v
Dar11M	17	Afganistan	dari	2015	2 v
Dar12M	18	Afganistan	dari	2015	yli 2 v
Dar13M	20	Afganistan	dari	2015	3 v
Dar14M	20	Afganistan	dari	2015	noin 2 v
Dar15M	19	Afganistan	dari	2015	noin 2 v
Dar16M	18	Afganistan	dari	2016	noin 2 v
Dar17M	18	Afganistan	dari	2016	2 v
Dar18M	19	Afganistan	dari	2015	2 v
Dar19M	20	Afganistan	dari	2015	noin 3 v
Dar20M	18	Afganistan	dari	2015	2 v
Dar21M	17	Afganistan	dari	2016	1,5 v
Kur1N	22	Irak	kurdi	2014	3 v
Kur2M	25	Irak	kurdi	2010	noin 3 v
Haz1M	18	Afganistan	hazaragi	2015	2 v

LIITE 3. Likert-väittämien tulokset prosentteina.

